

I den tid vi lever nu arbetar bara en liten del av befolkningen med produktion i det öppna landskapet. Städerna växer samtidigt som fler flyttar från än till glesbygderna. När distansen till landsbygden ökar skapas nya tolkningar, värdesättningar och användningsområden för landskapet. Det öppna landskapet förknippas av många inte längre med ett produktionslandskap utan med ett rekreationslandskap för fritidsaktiviteter. Kraven på tillgänglighet, service och upplevelser ökar och det öppna landskapet befinner sig i en ny situation.

Gotland tar varje år emot hundratusentals besökare och turistindustrin är en växande global marknad. Intresset för natur- och kulturturism ökar och Länsstyrelsen på Gotland har formulerat ett program för hur detta ska hanteras i framtiden. I programmet pekas området kring Ahr på norra Gotland ut som pilotprojekt för hur den här typen av turism kan utvecklas. Ahr är ett inaktivt industrilandskap med spår från kalkbrytning och ingår sedan 2001 i Bästeträsk naturreservat. Mitt arbete tar utgångspunkt i detta område, där jag vill visa hur ett tidigare produktionslandskap kan användas som upplevelselandskap. Arbetet lyfter fram möjligheterna med att tänka in existerande strukturer i landskapet som en del av det nya för att skapa en helhet. Målet är att visa de möjligheter landskapet vid Ahr besitter men i dagsläget inte utnyttjar. I arbetet förmedlas och tillgängliggörs landskapet vid Ahr genom gestaltning. Natur, kultur, rekreation och tillgänglighet förenas genom arkitektur. Transformationen av kulturlandskapet vid Ahr utspelar sig mellan gammalt och nytt och resultatet innebär att ett nytt lager adderas i landskapet.

SLU Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land
Examensarbete vid landskapsarkitekturprogrammet SLU Uppsala 2010

Lina Andersson

AHR - TRANSFORMATION AV KULTURLANDSKAPET

AHR -TRANSFORMATION AV KULTURLANDSKAPET från produktionslandskap till upplevelselandskap

AHR -TRANSFORMATION AV KULTURLANDSKAPET
från produktionslandskap till upplevelselandskap

AHR -TRANSFORMATION OF THE CULTURAL LANDSCAPE
from production landscape to recreation landscape

© Lina Andersson 2010
EX0533 Examensarbete i landskapsarkitektur, 30hp avancerad E
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land, SLU Ultuna
Handledare: Sofia Sandqvist, institutionen för stad och land
Examinator: Thorbjörn Andersson, SWECO FFNS
Biträdande examinator: Susan Paget, institutionen för stad och land
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>
Nyckelord: planering, landskapsgestaltning, rekreation, naturvård, kulturlandskap,
landskapsanalys, upplevelsevärden

FÖRORD

Jag skulle jag vilja tacka de personer som på olika sätt stöttat, väglett och hjälpt mig under det här arbetet: Magnus Larsson på ALMI företagspartner Gotland för en fin introduktion till området och dess utvecklingsprojekt, Lantmäteriet på Gotland för hjälp med kartunderlag, Alexandra Bergren på Länsstyrelsen Gotland för material och information och min handledare Sofia Sandqvist.

Jag vill även passa på att tacka mina studiekamrater på ritsalen i Köpenhamn som kämpat med huvudprojektet samtidigt som mig. Ni har alla bidragit med kunskap, inspiration och glädje. Tack till alla på Kragh og Berglund landskabsarkitekter i Köpenhamn för de spännande projekt jag fått arbeta med och den kunskap ni delat med er av. Det har berikat mitt projekt.

Ett särskilt tack till min familj som på olika sätt varit involverade i projektet. Min mor och far på Gotland, för husrum och underbara middagar, lån av bil och trevligt sällskap vid långa inventeringsdagar av området. Min bror för dygnet-runt-datasupport, det är jag otroligt tacksam för. Mina två systrar som alltid lyssnar och stöttar.

Tack till mina vänner som varit ett extra stöd under processen: Catarina Strand, Erica Löfgren, Ida Ståhlacke och Mette Møller-Nielsen.

Mest av allt vill jag tacka Calle, för tålmodighet, kärlek och humor.

SAMMANFATTNING

I den tid vi lever nu arbetar bara en liten del av befolkningen med produktion i det öppna landskapet. Städerna växer samtidigt som fler flyttar från än till glesbygderna. När distansen till landsbygden ökar skapas nya tolkningar, värdesättningar och användningsområden för landskapet. Det öppna landskapet förknippas av många inte längre med ett produktionslandskap utan med ett rekreationslandskap för fritidsaktiviteter. Kraven på tillgänglighet, service och upplevelser ökar och det öppna landskapet befinner sig i en ny situation.

Gotland tar varje år emot hundratusentals besökare och turistindustrin är en växande global marknad. Intresset för natur- och kulturturism ökar och Länsstyrelsen på Gotland har formulerat ett program för hur detta ska hanteras i framtiden. I programmet pekas området kring Ahr på norra Gotland ut som pilotprojekt för hur den här typen av turism kan utvecklas. Ahr är ett inaktivt industrilandskap med spår från kalkbrytning och ingår sedan 2001 i Båsteträsk naturreservat. Mitt arbete tar utgångspunkt i detta område, där jag vill visa hur ett tidigare produktionslandskap kan användas som upplevelselandskap. Arbetet lyfter fram möjligheterna med att tänka in existerande strukturer i landskapet som en del av det nya för att skapa en helhet. Målet är att visa de möjligheter landskapet vid Ahr besitter men i dagsläget inte utnyttjar. I arbetet förmedlas och tillgängliggörs landskapet vid Ahr genom gestaltning. Natur, kultur, rekreation och tillgänglighet förenas genom arkitektur. Transformationen av kulturlandskapet vid Ahr utspelar sig mellan gammalt och nytt och resultatet innebär att ett nytt lager adderas i landskapet.

Arbetet består av två delar

Del1

I inledningen formuleras arbetets utgångspunkt, dess syfte, mål och frågeställning. Texten om det öppna landskapets utveckling hanterar frågor kring hur synen på landskapet har förändrats under det senaste århundradet och hur detta ställer nya krav på vår omgivning. I landskapsanalysen undersöks landskapets uppbyggnad, kommunikationer, upplevelsevärden och sär-

drag. Den första delen av arbetet avslutas med att projektområdets problem och möjligheter definieras.

Del2

I början av den andra delen presenteras visionen för projektet. Visionen skapar riktlinjer och mål för hur området ska utvecklas i framtiden. Under konceptet visas hur visionen kan lösas genom gestaltning. Gestaltningsförslaget undersöker, visualiserar och iscensätter det nya landskapet vid Ahr. Arbetet avslutas med en diskussion och reflektion om de frågor som behandlats och nya som dykt upp under arbetets gång.

SUMMARY

In these days only a small part of the population works with production in the open landscape. Cities are growing and more people move from than to the countryside regions. When the distance to the countryside is increasing, new interpretations, values and forms of using the landscape grows through the modern people. For many people the landscape is no longer associated with a production landscape, but with a recreational landscape for recreation and activities. The requirements for availability, service and experience increases and the open landscape is in a new context.

Each year hundreds of thousands tourists visit Gotland for their vacation and the tourist industry is a growing global market. Interests in natural and cultural tourism is increasing and the County Administration of Gotland has formulated a program for how this should be handled in the future. The program defines the area around Ahr in northern Gotland as a pilot project for how this type of tourism can be developed. Ahr is an inactive industrial landscape with traces of limestone quarry. Today Ahr is a part of the nature protected area Båsteträsk. My project is based in this area, where I want to show how an earlier production landscape can be used as a recreational landscape. The work highlights the potential of integrate existing structures as part of the new recreational landscape to create a whole. The goal is to show the underlying potential of the landscape in Ahr, which is not being used today. The project shows and makes the area more available through a new design. The project is about nature, culture, recreation and availability and how these can be united through architecture. The transformation of the cultural landscape at Ahr takes place between the past and the future, and the result is a new layer that is added to the landscape.

The work consists of two parts

Part 1

In the introduction the projects aims, objectives and issues are presented. The chapter about the open landscapes development deal with issues about how the use and perception of the landscape has changed over the past century

and how this creates new demands on our environment. The landscape analysis examines the landscapes architecture, infrastructure, values and features. The first part of the project ends with a summary of the project area's main problems and opportunities.

Part 2

In the beginning of the second part, the vision for the project is presented. The vision creates guidelines for how the area should be developed in the future. A concept is developed to show how the vision can be solved through architecture. The overall design for the area visualizes the new recreational landscape at Ahr. At the end of the project I make conclusions and reflections about the issues that the work has dealt with.

INNEHÅLL

DEL 1	INLEDNING	8
	Bakgrund Syfte och mål Metod och genomförande Avgränsning Översikt Projektområdets kontext Skydd och bevarande Utvecklingsprojekt	
	DET ÖPPNA LANDSKAPETS UTVECKLING Landskapet igår, idag och i framtiden	18
DEL 2	LANDSKAPSANALYS Landskapets uppbyggnad Landskapets kommunikationer Landskapets upplevelsevärden och attraktioner Landskapets övergripande karaktärer Kalkbrottets kanter och mötet med vattnet Mötet mellan kust och hav Tallskogen och våtmarkerna Landskapets problem och möjligheter	28
	VISION Övergripande vision Tillgänglighet Förmedling	44
	KONCEPT Förslagets tre lager Förmedling Tillgänglighet Modellfoton- linjerna, cirkeln och smyckesöarna Förslagets förhållande till vattnet	50
	GESTALTNINGSFÖRSLAG Illustrationsplan Linjerna genom landskapet Linjerna Cirkeln Smyckesön Entrén Smyckesön Fågeltornet Smyckesön Utsikten	60
	DISKUSSION	90
	REFLEKTION	92
	KÄLLFÖRTECKNING	94

INLEDNING

DEL 1

INLEDNING

BAKGRUND

Alla landskap är under ständig förändring, både stadens landskap och det öppna landskapet i stadens periferi. De senaste åren har landsbygdens landskap hamnat i blickfånget för planerare, arkitekter och landskapsarkitekter. Ett särskilt fokus har riktats mot de landskap som bevarat karaktären från en annan tid, landskap som har formats av flera generationers hårda arbete med naturens resurser. I den tid vi lever i nu, då enbart en liten del av befolkningen arbetar med och försörjer sig på produktion i det öppna landskapet har nya värdesättningar och tolkningar av landskapet vuxit fram (Saltzman, 2003). Det öppna landskapet nyttjas numera även som ett rum för upplevelse och rekreation. I Sverige har vi slagit fast att det ligger i hela samhällets intresse att bevara de kulturhistoriska, biologiska och upplevelsemässiga värden som landskapet rymmer (Saltzman, 2003). I takt med att nyttjandet av landskapet ändras växer nya krav och önskemål fram, och det öppna landskapets utveckling befinner sig plötsligt i en ny kontext. Upplevelseindustrin, där intresset för natur- och kulturturism ökar kraftigt ses som en av de starka trenderna som kommer att medföra stora samhällsförändringar i Sverige under de kommande åren. Tydliga tendenser är att produktionslandskap omvandlas till upplevelselandskap och att nya besöksnäringar växer fram på landsbygden. Samtidigt ökar kraven på service, tillgänglighet och upplevelser (Riksantikvarieämbetet 2007). Det öppna landskapet står inför nya utmaningar och det råder delade meningar om vem som ska ha rätt till landskapet. Vid utveckling av landskapet uppstår ofta en konflikt mellan att riva eller bevara. Ska det existerande rivas för att ge plats för något nytt eller ska det bevaras till framtida generationer.

Ämnesvalet för det här arbetet grundar sig i mitt intresse för hur jag som landskapsarkitekt kan förhålla mig till landskapet på ett mer dynamiskt sätt. I skapandet av ett naturreservat sätts ett skydd på landskapet med syftet att bevara. Motsatsen till detta hade inneburit att ta bort det existerande för att ersätta med nytt. Hur kan jag istället se på det existerande som en del av det nya i utvecklingen av landskapet istället för att bevara och blockera för nutida användningar (Braae, 2007).

Detta undersöks i mitt arbete i form av ett gestaltungsprogram för området kring Ahr kalkbrott på norra Gotland.

Området kring Ahr är ett inaktivt industri-landskap. När kalkproduktionen lades ner på 1990-talet lämnades det åter till naturen och sedan 2001 ingår Ahr i Bästeträsk naturreservat. I beskrivningen av naturreservatet nämns dess orörda natur med våtmarker, ängar, sjöar, klapperstenstränder och tallskog som värdefullt och bevaringsvärdigt (Naturvårdsverket, 2008). Ingenstans nämns kulturlandskapets strukturer i området, varken från den odling eller kalkbrytning som pågått. Naturen har visserligen sina egna processer och har anpassat sig efter de villkor som finns, men spåren från den aktivitet som varit finns fortfarande kvar i form av vägar, diken, stenbrott och byggnader. Om den orörda naturen är värdefull, betyder det då att den rörda naturen, kulturlandskapet, är värdelös? Även om spåren från produktionslandskapet ej nämns som värdefulla av naturvårdsverket har gotlänningar och turister i och med den ökade algbloomningen runt öns kust upptäckt kalkbrottets klara vatten. Sol och bad vid kalkbrottet har blivit ett alternativ till sandstrand och havsbad. Brottet har döpts till Den Blå lagunen och produktionslandskapet vid Ahr har fått ett nytt värde. Turisternas ökade intresse för natur- och kulturvärden på Gotland har fått kommunen och länsstyrelsen att formulera ett program för hur detta ska hanteras i ett längre perspektiv. I programmet Utveckla natur- och kulturturismen är deras övergripande vision:

” Om tio år bidrar Gotlands unika natur- och kulturmiljö på ett väsentligt sätt till öns hållbara tillväxt” Länsstyrelsen Gotland, 2007

I programmet pekas kalkbrottet vid Ahr ut som pilotprojekt för hur framtidens hållbara turism kan utvecklas på ön (Stadsbyggnadskontoret Gotland, 2009). Parallellt med länsstyrelsens program drivs även KALK-projektet av K-K stiftelsen (Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling). Projektet syftar till att bidra med finansiering till design, upplevelse och kulturarv i utvecklingsprojekt där kalk är en viktig förutsättning för verksamheten. Målet är att tillgänglig-

göra och kommersialisera en natur- och kulturresurs i ett naturreservat på naturens villkor (K-K stiftelsen, Drivkrafter för nya näringar, 090714).

SYFTE OCH MÅL

Projektet tar utgångspunkt i området kring det nedlagda kalkbrottet vid Ahr, där jag vill visa hur ett tidigare produktionslandskap och nutida naturreservat kan användas som landskap för rekreation, friluftsliv och upplevelse. Jag vill lyfta fram möjligheterna med att tänka in det existerande som en del av det nya för att skapa en helhet. Frågeställningen för arbetet är: *Hur kan landskapet vid Ahr förmedlas och tillgängliggöras genom gestaltning?* Markanvändningen i området har gått från att vara produktionsbaserad till upplevelsebaserad och det efterfrågas en ny struktur som kan hantera denna förändring i landskapet. När jag pratar om tillgänglighet handlar det om tillgänglighet för allmänheten och inte enbart för rörelsehindrade och handikappade.

Målet med arbetet är att genom ett gestaltungsförslag för området visa de möjligheter som landskapet vid Ahr besitter men i dagsläget inte utnyttjar. Området har blivit en del av ett naturreservat, med de restriktioner som det innebär. Men naturen kan inte bli naturlig igen och det öppna landskap bör ses som en process precis som landskapet i staden, där dåtidens strukturer finns kvar vid sida av nutidens, med möjlighet att påverkas av framtiden. Det här arbetet handlar om natur, kultur, rekreation och tillgänglighet och hur man kan förena dessa genom arkitektur.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Bakgrundsstudier

Litteraturstudier om det öppna landskapets utveckling och om hur synen på landskapet förändrats det senaste århundradet har behandlats under arbetets gång. Dagens behov i det öppna landskapet är ett resultat av stora samhällsförändringar som industrialisering och globalisering. Viktiga källor har bland annat varit etnologen Katarina Saltzmanns avhandling Inget landskap är en ö och Orvar Löfgrens text om människan i naturen från boken Den kultiverade människan. Landskapsarkitekten Ellen Braaes avhandling Konvertering av ruinøsa landskaber

har varit en inspirationskälla. Litteraturstudierna har tillsammans med analysen legat till grund för hur projektet behandlats.

Landskapsanalys

En landskapsanalys har genomförts på området för att undersöka dess problem och möjligheter. De analyser som använts är delar av Kevin Lynch och Landskapskaraktärmetoden. Analysens syfte har varit att hitta och synliggöra vad som är viktigt med landskapet, vilka delar som bör utvecklas och vad som bör bevaras. Stort fokus har lagts på att hitta landskapets upplevelsevärden, både i form av funktionella och emotionella upplevelser. Landskapsanalysen kommer att behandla områdets rumsliga aspekter, markanvändningen då och nu, områdets karaktärer och naturtyper. Jag har besökt området kring Ahr vid ett flertal tillfällen för inventering, både sommar, höst och vinter.

Vision och koncept

I visionen tar jag ställning till arbetets bakgrundsstudier och analys. Visionen skapar riktlinjer och mål för hur området ska utvecklas. Ett koncept tas fram för att svara på hur visionen kan lösas genom gestaltning. I konceptfasen har en modell över området byggts upp i skala 1:4000. Modellen har varit en stor del av skissarbetet, då olika lösningar testats i snabba konceptstudier som fotograferats och analyserats.

Gestaltungsförslag

Gestaltungsförslaget är en vidareutveckling av konceptet. Förslaget undersöker och visualiserar det nya landskapet, vilket redovisas i illustrationsplaner, snitt, detaljer och kollage.

Diskussion och reflektion

Här diskuteras de frågor som behandlats under arbetets gång och nya frågor som dykt upp. I reflektionen för jag ett resonemang om min utgångspunkt för projektet och hur jag tycker att Gotlands kommun bör hantera området Ahr.

AVGRÄNSNING

Projektområdet har begränsats till att omfatta en mindre del av Bästeträsk naturreservat. Motiveringen till varför jag valt detta område är de intressen i form av skydd, bevaring och utveckling som möts här.

ÖVERSIKT

Gotland

Gotland är Sveriges största ö och ligger placerad i Östersjön sydost om Stockholm. Ön har en yta på 3 140 km² och 60 000 människor bor där året runt. År 2008 tog Gotland emot ca 800 000 besökare varav de flesta under sommarhalvåret (Gotland info, 100127). Ön är kopplad till fastlandet via båt och flygtrafik året runt. Kollektiv båttrafik går mellan Oskarshamn-Visby och Nynäshamn-Visby. Under sommarmånaderna finns även möjlighet att åka mellan Grankullavik på Öland och Visby. Flyglinjerna till Gotland går huvudsakligen från Arlanda och Bromma, men även från andra delar i Sverige och Hamburg i Tyskland.

Gotlands geologiska förutsättningar med kalkrik berggrund innebär att ön har en rik flora. Inlandet kännetecknas av bördiga jordbruksmarker, äng, alvar och skogar. Kusten formas av höga klintar, klapperstensstränder och sandstränder (Kloth och Lovén, 2001). Klimatet är maritimt betonat, vilket betyder att temperaturen inte pendlar så mycket mellan vinter och sommar som det gör i övriga landet. Klimatet är starkt påverkat av närheten till havet, som har en utjämnande effekt på temperaturen. Gotland har låg nederbörd och stort antal soltimmar per år i jämförelse med övriga Sverige (Gotlandskusten, 1971).

Bästräsk naturreservat

Ahr är en del av Bästräsk naturreservat som bildades 2001 och ligger på norra Gotland. Bästräsk är Gotlands största sjö och skiljs åt från havet med en smal landtunga. Området är glesbefolkat och omges i väster, söder och öster av tallskog med inspränga våtmarker och hällmarker. Den största delen av skogen har under slutet av 1900-talet påverkats av avverkningar, men det finns områden med äldre skog i den nordöstra delen av reservatet och

längs sjöns södra strand (Länsstyrelsen, 2001). Det förekommer en mängd olika våtmarkstyper i området som till stor grad är opåverkade av dikning. Berggrunden består av kalksten som är helt flack eller svagt sluttande. På vissa ställen ligger kalkstenen bar eller med ett tunt jordtäckte vilket har gett upphov till alvarmarker. Bästräsk skapar med sina skiftningar i naturtyper ett mosaiklandskap av alvar, kärr, fuktängar, våtar, småsjöar och tallskog (Naturvårdsverket, 2008). Många fågelarter häckar i området, vilket bidragit till att Falholmen och öarna Storholmen och Lillholmen som ligger i mitten av Bästräsk är reglerade med ett fågelskydd och tillträdesförbud mellan 15mars-15juni. I den norra delen av området har industriverksamhet i form av kalkbrytning pågått, viss jordbruksverksamhet och normalt skogsbruk, medan den södra delen och området runt sjön är relativt orörd, vilket beror på frånvaron av odlingsbara jordar och låg skogsproduktion (Länsstyrelsen, 2001).

Ahrs bruk

Området Ahr ligger placerat i naturreservatets nordvästra del. Omgivningarna är starkt präglade av den kalkindustri som tidigare funnits här. Kalkbrytningen vid Ahr var verksam från mitten av 1600-talet och fram till 1990. Under brukets verksamhet bröts kalk i två brott – ett placerat direkt norr om Bästräsk och ett nordväst om sjön. Det tidigare är det äldsta och här slutade de att bryta kalk redan 1967. Kalkstenen skepades ut från den idag till stora delar raserade lastbryggan norr om Ahrs bruk (Länsstyrelsen, 2001). Söder om denna lastbrygga ligger de byggnader som användes under industriverksamheten. När industrin var verksam pumpades vattnet ut ur de båda brotten, som idag är vattenfyllda. I det nordvästra brottet som ingår i projektområdet ligger vattennivån ca 4.5m över havsnivån och maxdjupet på brottet är ca 11m (Bergensen, 09.10.21).

Gotlands placering i Sverige

Ahrs bruk

Den gamla hamnen för utförsel av kalk

Kalkbrottet nordväst om Bästräsk

Bästräsk

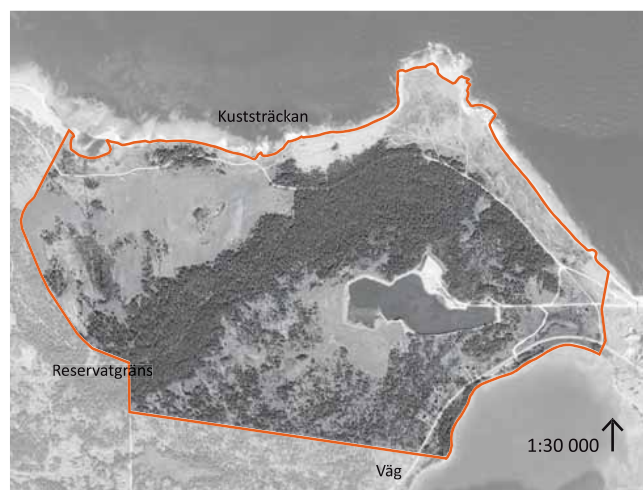

Foto: Gunnar Britse

PROJEKTOMRÅDET

Ahr kalkbrott
 Bästeträsk
 Bästeträsk naturreservat

Ahr - transformation av kulturlandskapet
 Mitt projektområde ligger i naturreservatets nordvästra del. Områdesgränsen för mitt gestaltungsprojekt utgörs av bilvägen i öster, kuststräckan och havet i norr och reservatgränsen i syd och sydväst. Den totala arean är 22 hektar och området är 1,5km i nord-sydlig riktning och 2,2km i öst-västlig riktning.

Projektområdet består till största delen av tallskog och alvar. Vattnet är starkt närvarande i hela området i form av det vattenfyllda kalkbrottet, våtmarker, vattendrag och havet. Kalkbrottet och kusten, som är en del av ett större sammanhang är de stora attraktionerna i området. Dessa delar är även de som är mest tillgängliga för gående och cyklister. Ytterligare beskrivning av projektområdet finns under landskapsanalysen (sid 28).

PROJEKTOMRÅDETS KONTEXT

SKYDD OCH BEVARANDE

Naturreservat

Bästerträsk naturreservat bildades 2001. Naturreservat är ett sätt att skydda och bevara värdefull natur och det är Länsstyrelsen tillsammans med kommunen som bildar naturreservat, med stöd från miljöbalken. Enligt miljöbalken får naturreservat bildas enligt fem skäl: bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer, tillgodose behov av området för friluftsliv, skydda, återställa eller skapa nya naturmiljöer och skydda, återställa eller nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter. Varje naturreservat har olika föreskrifter för hur naturvårderna ska bevaras och dessa grundar sig på vad som är unikt för det specifika reservatet (Naturvårdsverket, 2001). Reservatet vid Bästerträsk har fått ett skydd på grund av dess omfattande, ostörda hållmarks- och våtmarkskomplex. Dess skogar och sjöar med rik biologisk mångfald samt att många rödlistade djur och växter finns i området (Naturvårdsverket, 2008).

Natura 2000

Området vid Bästerträsk har valts ut till Natura 2000 område på grund av den variation av naturtyper och arter som finns i området. Natura 2000 är ett nätverk för värdefull natur i Europa. Syftet är att bevara växt- och djurliv för framtida generationer. Natura 2000 bildades inom EU för att hejda utrotningen av djur och växter och att förhindra att deras livsmiljöer förstörs. Området kan användas och nyttjas så länge de skyddade arterna garanteras en gynnsam bevarandestatus (Naturvårdsverket, 2001). De ovanliga växt- och djurarter som finns i området är apollofjäril, gotländsk alvarsnäcka, kalknarv och Gotlandssolvända. Kungsörn och havsörn jagar i området. Den rödlistade kärlväxten kalkdån växer här och i Bästerträsk finns gädda, aborre, mört, sarv, sutare och stensimpa. Den sistnämnda som ända ställe på Gotland (Länsstyrelsen Gotlands län, 2001).

Riksintresse för friluftsliv

Kuststräckan har pekats ut som riksintresse för friluftsliv. För att ett område ska bedömas som detta krävs att det innehåller stora värden på grund av natur- och kulturkvaliteter. Det ska finnas en variation i landskapet och tillgänglighe-

ten för allmänheten ska vara god (Naturvårdsverket, 2005).

Nationalpark

Bästerträsk och Ahr finns med i naturvårdsverkets långsiktiga plan för nya nationalparker i Sverige. En nationalpark skapas i syfte att bevara ett större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick. Det finns krav på att marken ska vara statligt ägd, vara av viss storlek för att kunna representera ett eller flera ekosystem som ej har förändrats av nuvarande mänsklig sysselsättning. Motiveringen är att området är unikt av sitt slag, med väl utvecklade naturtyper i mosaiker som har en hög grad av orördhet (Naturvårdsverket, 2008).

UTVECKLINGSPROJEKT

Utveckla natur- och kulturturismen!

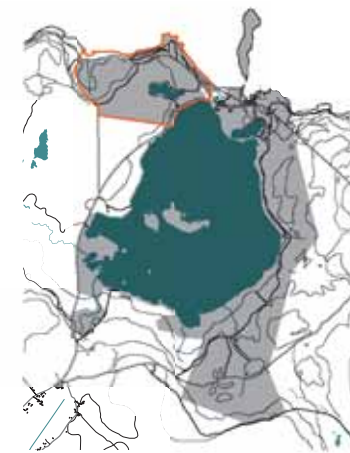
Kalkbrottet vid Ahr är valt till pilotprojekt för att illustrera möjligheterna att utveckla natur- och kulturturismen inom skyddade områden på Gotland. Länsstyrelsen Gotlands mål är bland annat att skapa insikt och förståelse för natur- och kulturturismens förutsättningar och dynamik samt att utveckla den småskaliga infrastrukturen (Länsstyrelsen Gotlands län, 2007).

KALK-projektet

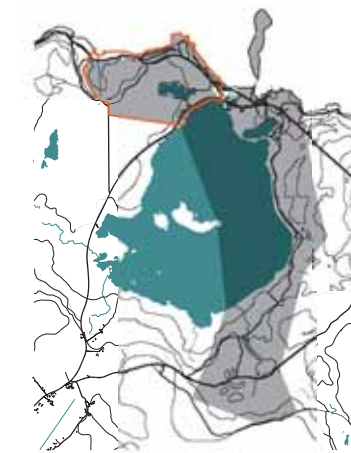
Detta drivs av K-K stiftelsen med syftet är att ta fram en vision för områden på Gotland där kalk är en viktig förutsättning. DUK-begreppen, design, upplevelse och kulturarv står i fokus för utvecklingen. Målet är att förstärka dessa tillgångar ytterligare. Ahr kalkbrott är ett av dessa områden som valts ut på Gotland för att testa metoder för hur ett naturreservat kan tillgängliggöras och kommersialiseras på naturens villkor med hjälp av DUK-begreppen (K-K stiftelsen, Drivkrafter för nya näringar, 090714).

Nytt brott vid Bungetäkten

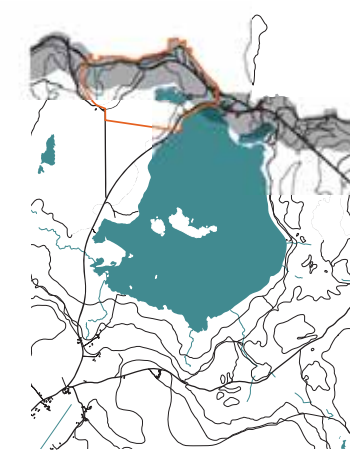
Storungs som bedrivs av Nordkalk bryter två miljoner ton kalk per år. 2006 lämnade Nordkalk in en ansökan till Miljöödomstolen om att öppna ett nytt brott vid Bungetäkten. Efter ett avslag 2008, överklagan med positivt besked 2009 väntar nu en överklagande dom i högsta domstolen mot öppningen av brottet. Ärendet förväntas avgöras under 2010 (Nordkalk, 100114).

Bästerträsk naturreservat

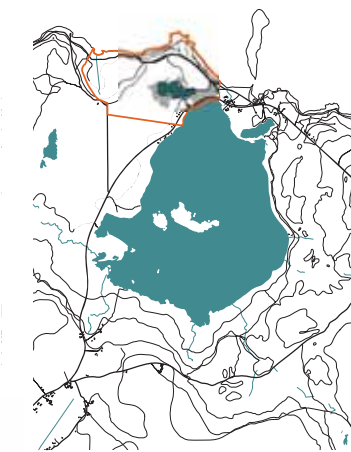
Natura 2000

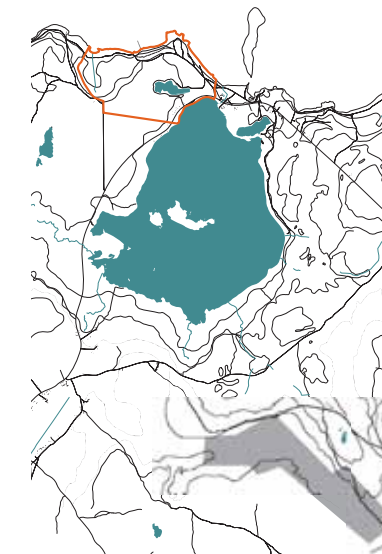
Riksintresse för friluftsliv

Förlag till nationalpark

Pilotprojekt för programmet: Utveckla natur- och kulturturismen och KALK-projektet

Nordkalk har planer på att öppna upp ett nytt brott vid Bungetäkten

A blurred landscape photograph with a bright sun flare on the left side. The sun is low on the horizon, creating a lens flare effect with rays of light. The background shows a hazy, open landscape with some distant structures or trees. The overall tone is soft and atmospheric.

DET ÖPPNA LANDSKAPETS
UTVECKLING

LANDSKAPET IGÅR, IDAG OCH I FRAMTIDEN

"I landskap finns en spänning mellan kontinuitet och förändring, mellan varaktighet och förgänglighet. Ett landskap kan uppfattas som ett rum i nuet där det förflutna framträder, men också ett rum av pågående förändringar, där vår egen roll är betydelsefull i de förlopp där framtiden formas. Landskap har en inneboende förändrighet och kan betraktas som en ständigt pågående process." Karatina Saltzman, 2003

Natur- och kulturlandskap

Ofta betraktas landskap som antingen natur eller kultur, men i själva verket är landskapet en kombination av dessa. Alla landskap är ständigt påverkade av förändringar och åsikterna om vad som är fullt och vackert varierar med användningen. Hur vi betraktar och använder vårt landskap förändras i takt med att samhälleliga, ekonomiska och estetiska prioriteringar skiftar och resultatet blir ett landskap i ständig rörelse (Saltzman, 2003). I takt med att användningen och prioriteringen av landskapet skiftar växer nya krav och önskemål fram. Det här betyder ofta att kommunerna på landsbygden står inför nya utmaningar, eftersom det på många platser ska planeras för ett landskap som kan attrahera både turister och bofasta. I flera fall har stads-människornas mer eller mindre romantiska bild av landskapet och naturen blivit en viktig faktor i planeringen (Anfeldt-Mollerup, 2007). Inom frågan om hur det öppna landskapets estetik ska hanteras i framtiden är det viktigt att diskutera begreppen natur, kultur, rekreation och tillgänglighet. Hur förhåller vi oss till dessa begrepp i dagens samhälle och hur kommer det sig att vi betraktar landskapet på det sätt vi gör, år 2010?

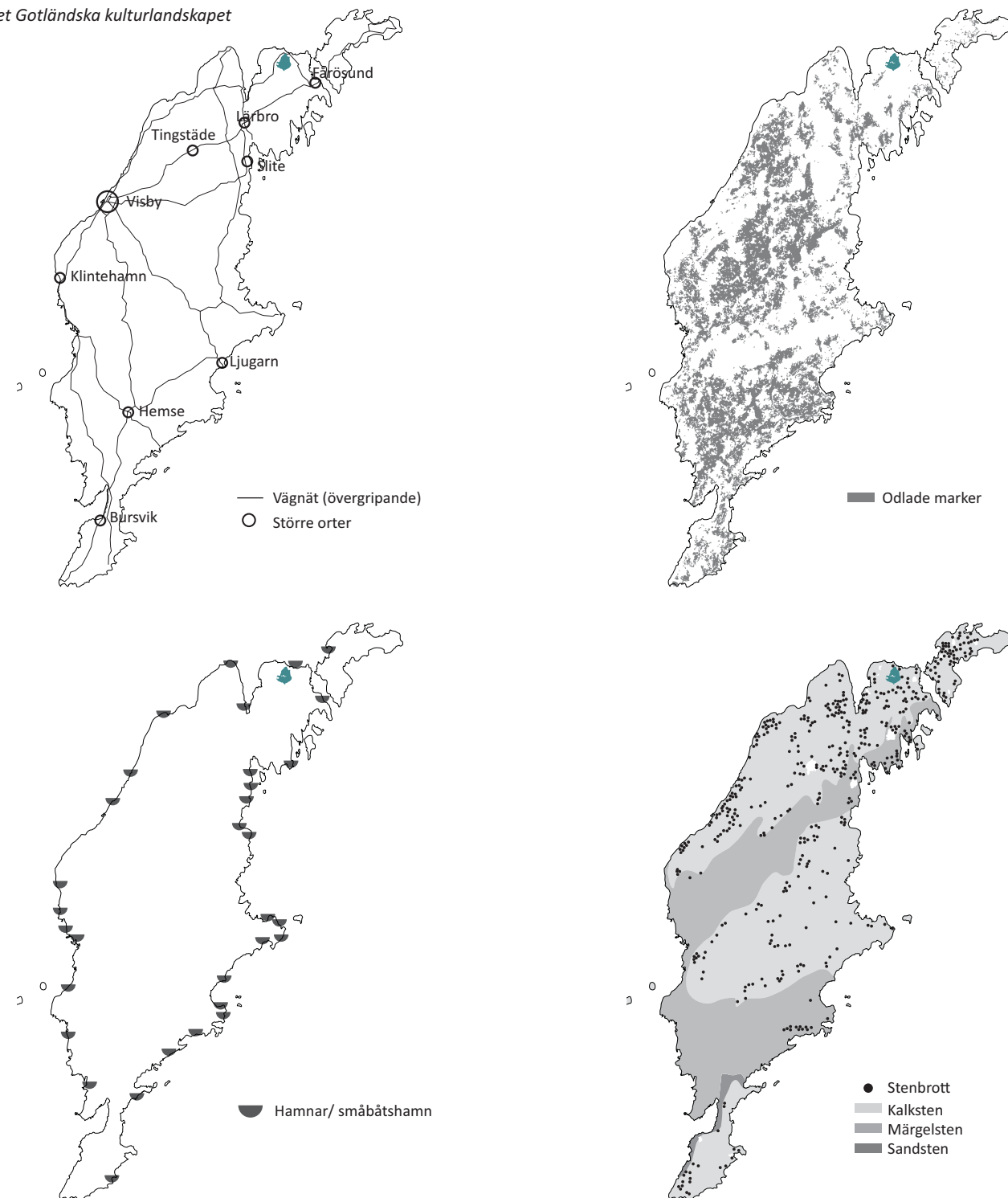
Ofta används natur och landskap felaktigt som synonymer. Ett landskap är relationen mellan människa och plats, det vill säga det som utgör grunden för vårt vardagsliv. Det relaterar inte bara till landskapet i stadens periferi, utan innefattar även de vägar vi går på och de städer vi bor i. Landskapet är ett resultat av olika komponenter i vår omgivning, både naturliga, kulturella och historiska. När dessa interagerar och betraktas av oss människor förvandlas land till landskap (Stahlschmidt, 2001). Under de senaste århundradet har det skapats en strukturell motsättning mellan natur och onatur, där natu-

ren har kommit att symbolisera det som är äkta och naturligt medan stadslandskapet står för det konstlade, det kommersiella och människopåverkade (Löfgren, 1980). Men i själva verket är de flesta landskap påverkade av människan. Det Gotländska landskapet kan beskrivas som ett utpräglat kulturlandskap, som formats och förändrats av människors aktivitet och närvaro. Både jordbruket och kalkindustrin har satt sin prägel på landskapets utseende. När vi pratar om begreppet kulturlandskap kan det användas av många olika grupper i skilda sammanhang, men den vanliga definitionen av kulturlandskap är "ett människopåverkat landskap". Det här betyder att nästan alla landskap i mer eller mindre grad är kulturlandskap (Bråttå, 1997).

Kulturlandskapet kan delas in i olika typer; jordbrukskulturlandskap, industrikulturlandskap och kustkulturlandskap. Även trädgården är en typ av kulturlandskap, då den påverkats av människan. Med jordbrukskulturlandskap menas ett landskap skapat av jordbruk, skogsbruk och användning av marker vid bete. Industrikulturlandskapet har skapats genom nyttjandet av naturresurser för industriföremål, där spår i form av stenbrott och gruvor lämnats i landskapet. Kustkulturlandskapet finns där land möter hav. Här har människan lärt sig bemästra kustens klimat med hårda vindar och saltvatten, eftersom havet och fisket är en minst lika viktig näring som jordbruket. (Nasjonale kulturnettverk för kulturlandskap, 091020). Men i många sammanhang uppfattas detta kulturlandskap som natur och turistbroschyrer framhåller den Gotländska naturen som en av öns största turistattraktion. Varje år söker sig tusentals med turister, konstnärer, ornitologer och andra till ön för att uppleva naturen. Men det som av många människor benämns som natur är i själva verket ett kulturlandskap (Saltzman, 2003). Hur kommer det sig att kulturlandskapet uppfattas som natur av så många människor och varför värdesätts natur ofta högre än de landskap som är påverkats av människan?

Vår tids människor som till största delen bor inne i städerna har en helt annan uppfattning av landskapet än den som tidigare funnits på landsbygden. Många gånger tecknar kulturland-

Det Gotländska kulturlandskapet

skapet ett fullständigt främmande landskap för de människor som inte arbetar med produktion i landskapet. Här står det vindkraftverk på rad, oändliga marker med märkliga grödor, grisfarmor med stora hallar och silos istället för raka huslängor och stadsgator (Anfeldt-Mollerup, 2007). Naturkärleken ligger starkt förankrad i det svenska samhället, där svampplockning, söndagsutflykten till havet, skidsemestrar, camping och jakten efter den folktomma stranden är något som de flesta av oss kan relatera till. Men det öppna landskapet har inte alltid kopplats ihop med rekreation, upplevelse och fritid (Löfgren, 1980).

Produktion formar landskapet

Under bondesamhället var landskapet ett produktionslandskap som skulle bemästras. Det krävdes kunskap för att tolka och bearbeta landskapet. Den här kunskapen fördes vidare från generation till generation genom en livslång utbildning som inte gick att läsa sig till i några läroböcker. Under den här perioden var landskapet magiskt laddat och befolkat av övernaturliga väsen, vilket betydde att bonden aldrig var ensam i landskapet. Det var viktigt att hålla sig väl med de underjordiska väsen, eftersom de vakade över landskapet och kunde påverka naturens krafter i form av väder, vind och växtlighet. Tron på övernaturliga väsen präglade i hög grad människors sätt att hantera och förhålla sig till naturen. Det här ger oss information om bondesamhällets värdesystem kring bruk och missbruk av naturen, om illojal konkurrens eller konflikt vid landskapsutnyttjande (Löfgren, 1980).

På 1800-talet ersätts det magiskt laddade landskapet med andra ideologier. Industrialismens landskap formas av ny teknik och ekonomi. Lantmätare och ingenjörer ser på landskapet med nya ögon och landskapet får ett marknadsvärde och blir objekt för markspekulationer och exploatering. Under den här perioden ordnas odlingslandskapet i geometriska mönster och kommunikationssystem förändrar kartbilden (Löfgren, 1980). Det tidigare småskaliga brukandet med många betesmarker ersätts med stora åkrar för spannmålsproduktion. Stora delar av den Gotländska marken har använts till jordbruk och det har varit av stor betydelse för sysselsättning-

en på ön. Jordbrukslandskapet på ön är främst koncentrerad till de bördigare markerna på öns mellersta och södra delar. På Gotland har även det kulturlandskap som formats av kalkbrytning haft stor inverkan på landskapets utseende. Öns geologiska förutsättningar har skapat sysselsättning långt tillbaka i historien. Bränningen av kalk till murbruk går tillbaka till 1100-talet och den första dokumenterade exporten av kalk är från 1460. Det stora genombrottet för kalkindustrin kom då specialiserade köpmän började exportera kalk till länderna runt Östersjön. Under industrialiseringen ökade efterfrågan på kalksten, vilket resulterade i att nya brott öppnades på norra Gotland. Liksom odlingslandskapet mekaniserades kalkstenindustrin och på mitten av 1900-talet lades många småskaliga stenbrott ner och produktionen koncentrerades till Störungs och Cementa, där de håller till än idag (Hjernqvist, 2007).

Urbaniseringen förändrar synen på landskapet

När industrialiseringen sätter fart i Sverige i mitten på 1800-talet flyttar allt fler människor från glesbygden in till städerna för att finna arbete. Den urbaniseringen som blev resultatet av industrialiseringen gjorde att distansen till det öppna landskapet ökade i både en fysisk och mental betraktelse. Nu bodde och arbetade majoriteten av människorna inne i städerna och den lokala miljön förknippades inte längre med ett produktionslandskap. Kunskapen om naturen som tidigare förts vidare från generation till generation kom nu via skolböcker och vägglanscher. Här uppstår en ny naturmystik genom den borgerliga kulturen, en naturmystik som inte längre var förankrad i ett brukslandskap utan i ett fritidslandskap. Landskapet utrustas med helt andra kulturella värden och produktionslandskapet omvandlas till ett slags konsumtionslandskap. Under senare delen av 1800-talet definieras landskapet ofta i termer av vackra vyer, skönhetsvärden och äkthet. En våg av naturälskare, turister, författare och konstnärer ger sig ut i naturen för att finna inspiration, ofta med en romantisk bild av naturen. Naturupplevelsen blir till konsumtion och landskapet blir till ett vykort eller ett måleri som betraktas och avnjuts. Under den här perioden blir naturen naturlig igen men innan dess så blir den

*Landskapet igår
Kalkbrottet vid Bläse på norra Gotland,
då produktionen var aktiv på 1920-talet.*

*Bilden är fotograferad från utställningen vid
Bläse kalkbruksmuseum*

exotisk. En förutsättning för det här är att människan inte längre reflekterar över sitt varande eller brukande i naturen, det som kännetecknar bondekulturen (Löfgren, 1980).

Fritidslandskapet

Det nya exotiska landskapet kom inte bara att stå för det vilda och otämjda utan även det friska och rena, det ensamma landskapet. Den borgerliga kulturen sökte sig inte bara upp till fjällen utan även till havet som av tidigare generationer ansågs som något fult och oanvändbart. Plötsligt hade det väckts en nyfikenhet för det pittoreska och primitiva livet vid kusten. Viktiga ingredienser i det exotiska landskapet var bergen, kusten, fiskaren och den ensamma herden (Löfgren, 1980).

”Samtidigt som naturen tuktas och domesticeras till ett konsumtionslandskap med utsiktstorn och vandringsstigar förvildas den och utrustas med upplevelsekvalliteter som betonar dess naturlighet och primitivitet – dess orördhet.”
Orvar Löfgren, 1980

I nästa utvecklingsfas blir naturen naturlig. Natursynen växer sig starkare i Sverige och under slutet av 1800-talet blir naturen en symbol för svenskhet och gemenskap över klassgränserna. Utöver det exotiska landskapet framhävs även det känslösa svenska landskapet, tallskogen, björkdungen och den stjärnklara himlen. Men det är fortfarande det ensamma och det oupptäckta landskapet som ligger i fokus (Löfgren, 1980).

Under 1900-talet kommer staden och landet, fritiden och arbetet att stå för olika liv. Naturen kopplas ofta samman med sommaren och sommarlandskapet utrustas med helt andra kvaliteter än vinterhalvårets och vardagens stadslandskap. Livet på landet får representera allt som är ljust, varmt och äkta. Stadsmänniskan flyr från den stressande och sterila stadsmiljön för att uppleva och återvända till naturen. Det är på sommarloven som man förverkligar sig själv, lever äkta och nära den natur som i verkligheten ofta är ett ungt kulturlandskap. Storstadsmänniskan vill gärna se det som en tillbakagång till produktionslandskapet, där de genom att vara

ute i naturen inte bara är passiva konsumenterna av fritid utan är aktiva (Löfgren, 1980). I mitten på 1900-talet utvecklas fritidslandskapet till att inte bara beröra den borgerliga kulturen utan även arbetarklassen. En av de bidragande orsakerna till detta är regleringen av arbetstider och semesterdagar som införs i Sverige på 30-talet, ett resultat av folkhemsrörelsen (Turismvetenskap, 100115). Folk får inte bara mer pengar, utan även mer fritid som ska användas på ett meningsfullt sätt. Nu ska mer och mer pengar investeras i drömmar och intressen och fritidslivet blir en viktig konsumtionsplats och naturen ett konsumtionslandskap för rekreation och upplevelse (Löfgren, 1980).

Turismens landskap

Sedan mitten på 1900-talet har konsumtionen i landskapet ökat och idag är upplevelseindustrin en växande global marknad. Det spås vara en stark trend som kommer medföra stora samhällsförändringar i Sverige de kommande åren. Turismen, som är det största området inom upplevelseindustrin har de senaste åren växt sig allt starkare och det finns ännu inga tecken på att den kommer mattas av. Bara i Sverige ökade den totala omsättningen för turismen med tio procent mellan åren 2004 och 2006 då den nådde 190 miljarder (Riksantikvarieämbetet, 2007). Tittar man på det i en global skala svarar turistindustrin för elva procent av världsekonomin (Turisme som megatrend, 2006). En annan faktor som kommer att medföra stora förändringar i samhället är den fortsatta urbaniseringen, där fler människor flyttar från glesbygderna än till (Riksantikvarieämbetet, 2007). Det är tydligt att dessa två trender samverkar när vi ser på turistnäringens ökade intresse för natur- och kulturturismen. Då landsbygden avfolkas överges allt fler kulturlandskap, platser och byggnader. Resultatet är att kunskaperna och berättelserna om de övergivna platserna försvinner och byggnader och anläggningar rivs eller förfaller, detta samtidigt som nya urbana syner på kulturarvet växer fram alltmer skilda från landsbygdens föreställningar och ideal. Som ett led av den nya stadskulturen förvandlas tätortsnära landsbygder till upplevelselandskap för storstadsmänniskorna. När dessa grupper gör anspråk på kulturlandskapet skapas nya värdesättningar och

tolkningar av landskapet. Stadsmänniskan ser på landskapet med nya perspektiv och tilldelar det nya berättelser påverkade av nutida användningsområden, vilket resulterar i att värdena för området prioriteras annorlunda än vad de gjort tidigare (Riksantikvarieämbetet, 2007).

När vi pratar om turism och upplevelse finns det en rad motsägelsefulla tendenser. Å ena sidan ser vi de totalt konstgjorda miljöerna som temaparker, lekland och vattenland, å andra sidan de ”autentiska” natur- och kulturmiljöerna som erbjuder bland annat cykelsemestrar och naturupplevelser. Nya besöksnäringar växer fram på landsbygden där det sätts ett stort värde på ett naturnära ”autentiskt” liv, med möjlighet till att dra ner på tempot (Anfeldt-Mollerup, 2007). Här har produktionslandskapet ofta omvandlats till ett upplevelselandskap för fritid och rekreation. Samtidigt som det finns en längtan efter det autentiska ökar kraven på service, tillgänglighet och upplevelser, och paradoxen blir tydlig. Hur ska upplevelsen av det autentiska landskapet skapas och är det rätt att försöka återskapa något som varit istället för att blicka framåt. Autentisk står för ursprunglighet och äkthet, men eftersom landskapet är under konstant förändring finns inget ursprungsläge och alltså ingen äkthet att söka. Det konstgjorda vattenlandet och omvandlade produktionslandskapet är egentligen två sidor av samma mynt, båda ett resultat av den moderna stadsmänniskans förändrade syn på landskapet och önskan om att berika sin fritid med upplevelser som kontrasterar från vardagens arbetsliv. Vilka metoder ska vi då använda när vi planerar för ett upplevelselandskap i det öppna landskapet. Kan vi använda samma metoder vid planering av det öppna landskapet som vid planeringen av stadslandskapet? Vilka strukturer och element är det egentligen som krävs för att tillfredsställa de nya behoven?

De senaste åren har constellationen naturrum försökt hantera de nya kraven på upplevelse och kunskap. Naturrummen som är en byggnad i anslutning till naturreservat eller nationalparker ska fungera som en port till landskapet. Här finns information, utställningar och broschyrer om det omgivande landskapet. Genom byggnaden och den information som är knuten till

denna är tanken att besökaren ska lockas ut och inspireras till att vistas i landskapet (Naturvårdsverket, 100226). Här låter man byggnaden berätta om ett landskap och de natur- och kulturvärden som området rymmer. Det är tydligt att det finns ett behov för en ny slags infrastruktur, en som handlar om kultur, upplevelse och kunskap. Det finns ett behov av att planera och formge en sådan upplevelse, med utgångspunkt i givna villkor och möjligheter. Många gånger handlar det om att skapa tillgänglighet till landskapet, förmedla upplevelserna och binda dem samman med andra upplevelser (Anfeldt-Mollerup, 2007)

Bevara det föränderliga landskapet

Frågan om hur det öppna landskapet ska behandlas i framtiden är mer komplicerad än att planera för en ny struktur som är anpassad för turismen. De flesta av oss är överens om att det svenska landskapet ska vara tillgängligt för friluftsliv och rekreation men frågan är i vilken grad och på vilket sätt. Hur kan vi landskapsarkitekter förena natur, kultur, rekreation och tillgänglighet genom arkitektur på ett hänsynsfullt sätt samtidigt som det är attraktivt för den moderna människans krav på upplevelser? Tillgången till naturen, upplevelsen och förmedlingen av landskapet är av stort intresse för både friluftslivet och turismen.

I Sverige har vi skyddat natur i syfte att bevara för framtida generationer sedan 1909 då de första nationalparkerna infördes. Idén var även att de skulle kunna användas för rekreation och vetenskap (Naturvårdsverket, 2009). Skyddet på landskapet infördes samtidigt som urbaniseringen kom vilket medförde att avståndet till produktionslandskapet ökade. Nyttjandet blev upplevelsebaserat istället för produktionsbaserat. Den vanligaste åtgärden för att bevara naturen är att inrätta ett naturvårdsområde eller naturreservat. I och med det här skyddet pekar vi ut ett område som extra värdefullt, vilket egentligen är en form av statlig maktutövning i landskapet. Genom att dra en gräns så skiljer vi ut en del av landskapet från sin omgivning och styr människors sätt att betrakta och röra sig i landskapet (Saltzman, 2003). Man kan diskutera om det här är ett förläpigt sätt att se på

*Landskapet idag
Kalkbrottet vid Ahr sommartid. Arbete i brottet har
bytts ut mot rekreation och produktionslandskapet har
fått ett nytt värde*

landskapet och om det verkligen går att hägna in natur- eller kulturvärden. Natur- och kulturvärden kan finnas överallt från olika tidsperioder och är kopplade till spontana sociala och ekologiska processer som snarare motverkas än gynnas om man inrättar ett reservat. Dessutom är landskapet under ständig förändring och därför blir det problematiskt att försöka bevara ett landskap. Om det är föränderligheten man vill bevara så krävs det helt andra tillvägagångssätt än när man bevarar ett objekt som till exempel en byggnad (Saltzman, 2003).

När vi pratar om bevaring önskar vi att bibehålla eller återskapa ett särskilt tillstånd eller uttryck och vid bevaring av byggnader använder vi ofta begreppet restaurering. Ett restaureringsarbete är en dialog med det som varit, att definiera föremålets historia och att konstruera framtiden baklänges. Den här handlingen är inte neutral, utan vi väljer hela tiden ifrån händelser från vissa tidsperioder. Problematiken om bevaring blir som sagt ännu tydligare när vi ska hantera dynamiska strukturer som parker och kulturlandskap (Braae, 2004). Men det finns möjligheter att se på bevaring parallellt med utveckling, det vill säga en slags transformation. Vi kan faktiskt välja att bevara det existerande som en del av det nya och integrera dåtidens strukturer och spår i den framtida utformningen. Men för att kunna återanvända objekt och strukturer krävs kunskap om de existerande förhållandena. Det räcker inte att definiera behoven för den framtida användningen av området, utan att ta hänsyn till det existerande. Återanvändningen eller transformationen utspelar sig mellan gammalt och nytt. Det är de nya behoven i området som sätter riktlinjerna, med det här sker inte utan att vi för en dialog med historien. Återanvändningen eller sammanblandningen av gammalt och nytt är tydligast i de projekt där det fortfarande är möjligt att se skillnad mellan gammalt och nytt och där det nya relaterar till de objekt som återanvänds (Braae, 2004).

Framtidens landskap och projektet Ahr

Min uppgift som landskapsarkitekt är att lösa de problem som skapas genom förändringar i samhället, både i staden och i det öppna landskapet genom arkitektur. Dessa lösningar tar

hänsyn både till människan och dess omgivning, dåtiden och framtiden. Det landskap vi ser runt omkring oss är påverkat av samhällsförändringar och människor från tidsskikt genom historien. Vårat handlande påverkar naturen vad vi än gör, eller inte gör. Landskapet är det fysiska uttrycket för människans och samhällets sätt att nyttja och värdera naturen och miljöer som av slentrian kallas för natur är oftast påverkade av människan (Saltzman, 2003). Många gånger ser vi historien som mer intressant än framtiden och här uppstår ofta en önskan om att bevara. Men det är också viktigt att vi ser framåt och att vi fortsätter lämna avtryck från vår tid, så att vår kultur och våra värderingar blir en berikande ingrediens i framtidens landskap. Värderingarna om det öppna landskapets estetik kommer att skifta om och om igen. Åsikterna om vad som är vackert, fult, värdefullt och bevaringsvärdigt kommer att ändras allt eftersom människan och samhället utvecklas.

Under en längre period har vi betraktat människan som ett hot mot naturen och har därför valt att hägna in större områden för att skydda dem mot allt för stora påverkningar och utvecklingsprojekt. De avtryck som gjorts ska synas så lite som möjligt och helst ska inga spår från människan lämnas. Men de senaste åren har fler börjat intressera sig för en annan typ av samspel mellan samhälle och natur. Projektet vid Ahr speglar detta intresse, där kommunen önskar att "öppna upp", utveckla och tillgängliggöra ett naturreservat. Jag tolkar det som att vi önskar att skruva upp och sätta igång den klocka som försöktes stoppas 2001 då området blev ett naturreservat. Det handlar inte om att göra något totalt nytt utan om att bevara det föränderliga landskapet.

A landscape photograph showing a sunset or sunrise over a field. The sun is low on the horizon, creating a bright glow and casting long shadows. A faint rainbow is visible in the sky above the sun. The foreground consists of a grassy field with some dark patches. The overall tone is soft and atmospheric.

LANDSKAPSANALYS

LANDSKAPETS UPPBYGGNAD

En landskapsanalys har genomförts på projektområdet för att hitta landskapets problem och möjligheter med hänsyn till uppgiften, hur landskapets tillgänglighet och förmedling kan utvecklas för rekreation och upplevelse. De analysmetoder jag använt mig av är en kombination och ett urval av Kevin Lynchs analys och Landskapskaraktermetoden. Kevins Lynch är en rumslig analys och hanterar landskapets fysiska struktur, landskapets arkitektur och uttryck. Analysen arbetar med symboler som representerar de landskapsdrag området rymmer. (Stahlschmidt, 2001). Landskapskaraktermetoden beskriver ett områdes specifika landskapskarakterer och värderar deras kvalitet och utvecklingsmöjligheter (The Countryside Agency and Scottish natural heritage, 2002). Denna metod är mycket omfattande och har för detta projekt avgränsats för att inte ta för stor del av projektet i anspråk. En indelning av landskapets övergripande karakterer har gjorts för att visa områdets särdrag. Landskapsanalysen avslutas med en sammanfattande analys för landskapets problem och möjligheter.

Uppbyggnaden av landskapet

Den berggrund, de jordarter och den vegetation och hydrologi som kännetecknar ett område har betydelse för hur vi använder vårt landskap. De bördiga jordarna har blivit åkermark, närheten till havet är förutsättning för fisket och på Gotland har berggrunden gett upphov till en omfattande kalkindustri. Idag marknadsförs Gotland som en semesterö för rekreation och upplevelse. Även här ligger landskapets uppbyggnad till grund för öns attraktionsvärde (Gotland info, 10.01.27).

Berggrund och topografi

Den gotländska berggrunden består till största delen av sedimentära bergarter: kalksten, märkesten, sandsten och skiffrika bergarter. Det dominerande särdrag i landskapet är klintformationerna utefter Gotlands västkust. Från den övervägande branta västsidan sluttar det mot sydost och öns östra sida har en flack prägel. Det finns undantag i detta mönster, då det finns relativt flacka områden på västkusten och klintavsnitt på östkusten. Projektområdet består av övervägande kalksten och terrängen stiger

från kuststräckan och upp mot 12 m i områdets sydvästra del. Kalkbrottet har ett djup på ca 11 m under marknivå och vattenytan är 4,5m ovan havets nivå. Sjön Bästeträsk yta ligger 6m över havsnivån (Länsstyrelsen, 2001).

Jordarter

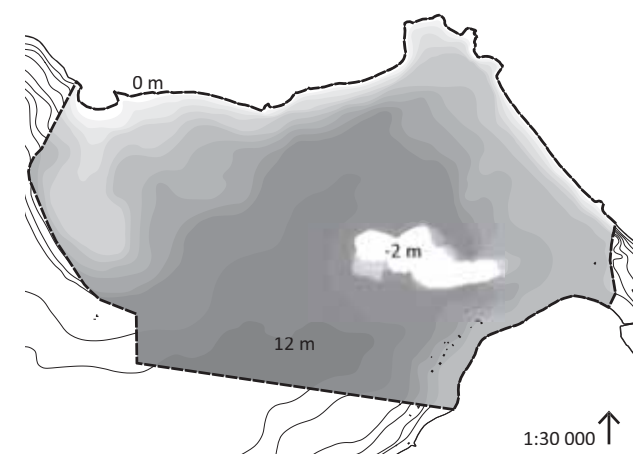
Projektområdet består till största delen av klappersten och sedimentär berggrund. På Gotlands västra sida dominerar klintsträckningar och strandvallsfält, medan det på östra sidan förekommer stora områden med mycket tunna jordtäckan (Gotlandskusten, 1971).

Vegetation och hydrologi

Inom projektområdet finns en stor variation i vegetation, marktäckning och hydrologi. Nästan hälften av området täcks av skog, tallen dominerar men det finns även områden med blandskog. I övrigt finns här alvar, stenstrand, våtmarker, vattendrag, hav och det vattenfyllda kalkbrottet. Stenstranden i området består av klappersten som ligger i böljande former längs strandkanten. Växtligheten längs kusten är sparsam eller obefintlig. Även om nederbörden är liten på ön finns det gott om myrar och sjöar. Eftersom landskapet är flackt rinner vattnet långsamt ut i havet och det bildas stora och grunda våtmarker. (Kloth och Lovén, 2001).

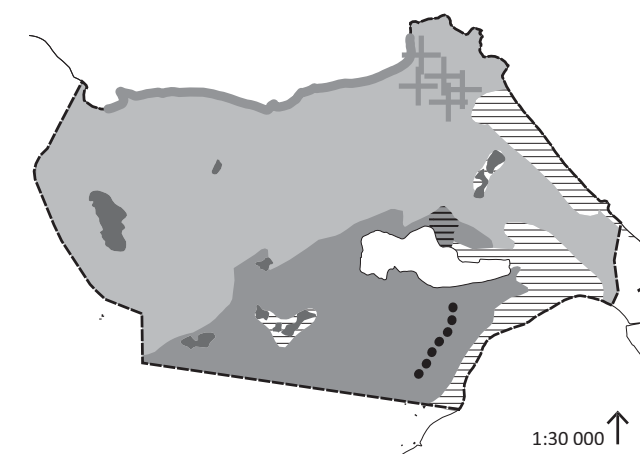
Byggda strukturer/ markanvändning

Området kring Bästeträsk och Ahr är glesbyggt. Inom projektområdet finns ett tiotal privata bostäder. De byggnader som användes vid kalkindustrins tid ligger placerade öster om projektområdet. Dessa står idag tomma, men kommunen har planer på att de ska restaureras. Kalkbrottet är det tydligaste spår som finns kvar från industrin i projektområdet. I området finns även spår från de åkermarker som använts för odling. I samband med odlingen skapades diken för att dränera marken från vatten. Idag betas de gamla odlingsmarkerna av får för att hållas öppna. Normalt skogsbruk har förekommit i större delen av skogsmarken. I området bedrivs jakt på räv, hare, kanin och mink. Det fiske som bedrivits i området har främst varit husbehovsfiske, men försäljning har förekommit. Strax utanför till väster finns ett gammalt fiskeläger bevarat. Idag domineras fisket av sportfiske (Länsstyrelsen, 2001).

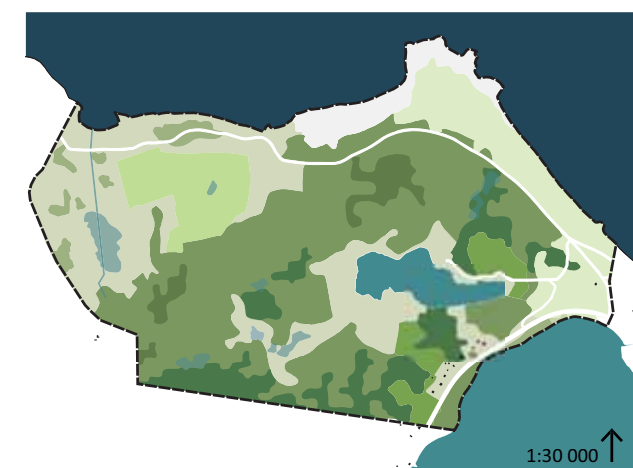
Berggrund och topografi

Hela projektområdets berggrund består av kalksten
Färgnyanserna representerar topografien - 1 m mellan varje nyans, den mörkt grå är högst.

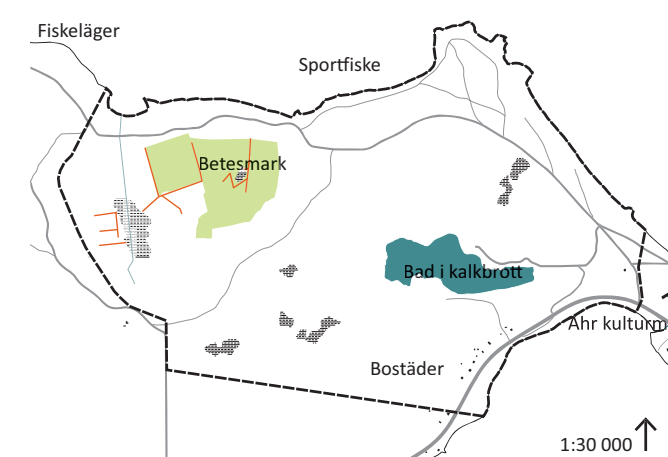
Jordarter

Sedimentär berggrund
Sedimentär berggrund
Tunt eller osammanhängande täcke på sedimentär berggrund
Klapper
Strandvall
Kärrtorv
Tunt eller osammanhängande ytlager på kärrtorv

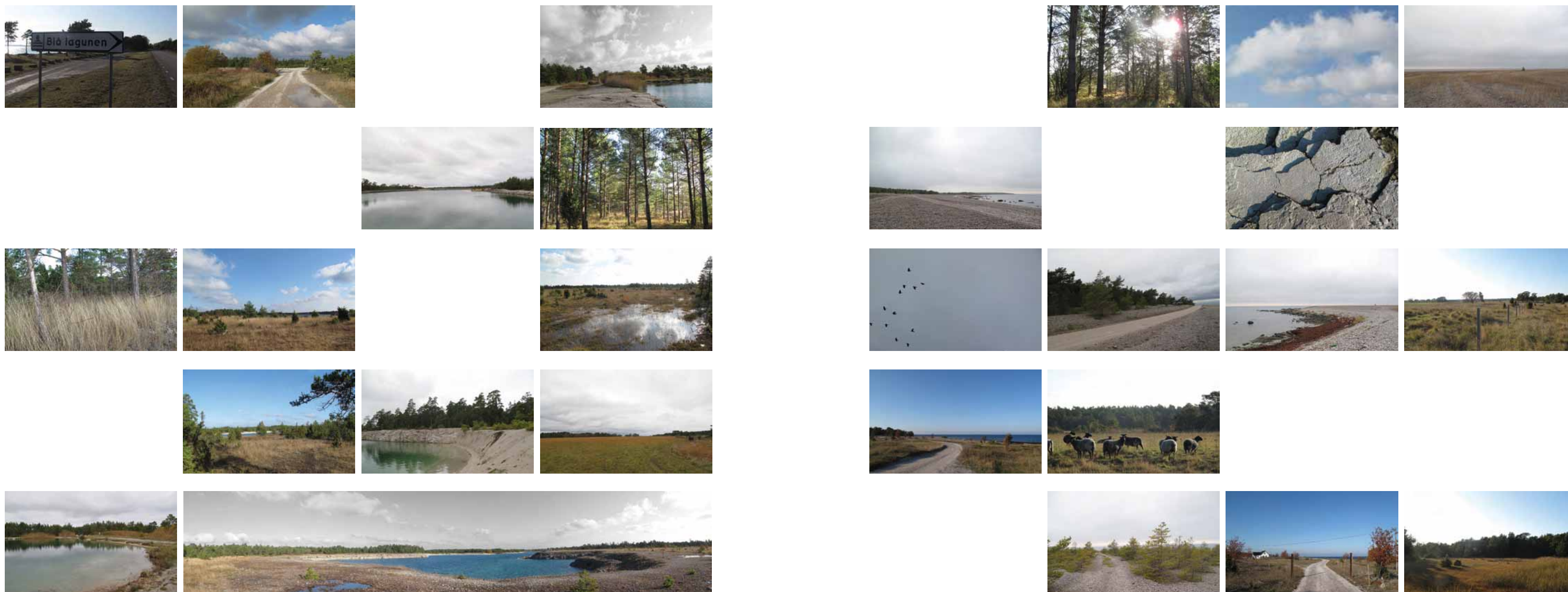
Vegetation och hydrologi

Hav
Stenstrand
Sparsamt med vegetation
Alvar
Myr
Vattendrag
Tallskog 5-15m
Tallskog över 15m
Tallskog på lavmark
Blandskog
Vattenyta
Betesmark

Byggda strukturer/ markanvändning

Vägar
Då åkermark för odling/ idag betesmark
Diken för dränering av åkermark
Då stenbrott för kalkbrytning/ idag sol och bad
Byggnader

Stämningbilder från projektområdet

LANDSKAPETS KOMMUNIKATIONER

Förbindelser och entréer

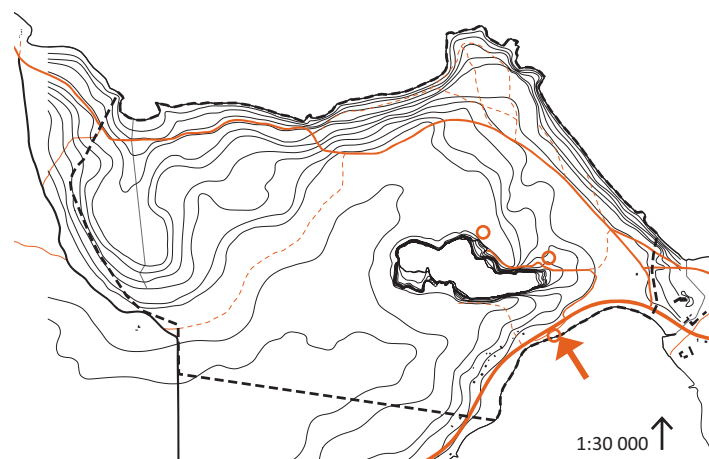
Idag finns det en markerad entré in till området. En skylt med texten Blå lagunen har placerats vid huvudvägen och uppmärksammar besökarna på kalkbrottets existens bakom träddungarna. Ytterligare en bilväg viker av från huvudvägen och in genom området, denna följer kuststräckan. Tidigare, innan naturreservatet, fanns sidovägar ut mot kustlinjen och in mot tallskogen från denna bilväg. Dessa är avstängda men spåren från bilvägarna finns kvar och används idag som gångstråk. När man som besökare svänger av vägen, in mot kalkbrottet finns här två parkeringsplatser. I samband med parkeringen finns toaletter och soptunnor. Inga nyanlagda gångstråk finns i området.

Entrén till brottet fungerar bra och tillgängligheten fram och runt omkring brottet är god. För att utnyttja och kunna uppleva hela området behövs nya gångstråk och förbindelser. Förbindelser på tvärs av och genom området saknas. De vägar som finns är anpassade för biltrafik. Det är naturligt att använda samma entré som idag och utnyttja den infartsväg och de parkeringsmöjligheter som redan finns.

Målpunkter

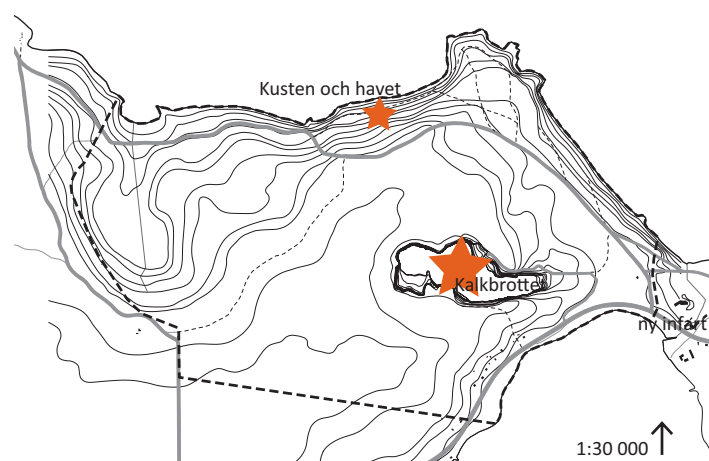
Den tydligaste målpunkten i området är kalkbrottet. Brottet har de senaste åren blivit uppmärksammat i media och ryktet om det klara vattnet har spridits till öns turister. En solig sommar dag har det flera hundra besökare. Kommunen har anlagt en ny infartsväg till området och skapat parkeringsplatser för att hantera den stora mängden besökare. Kuststräckan, som är en del av ett större sammanhang - stenkusten är även den en stor attraktion för turismen.

Kopplingen mellan de två huvudattraktionerna i området är svag. Som besökare måste du vandra längs bilvägen eller genom den täta tallskogen för att ta dig mellan kusten och brottet. Dessutom finns det ytterligare attraktioner i landskapet som skulle kunna tillgängliggöras och kopplas ihop. Dessa kommer att beskrivas under landskapets upplevelsevärden och attraktioner (sid 36).

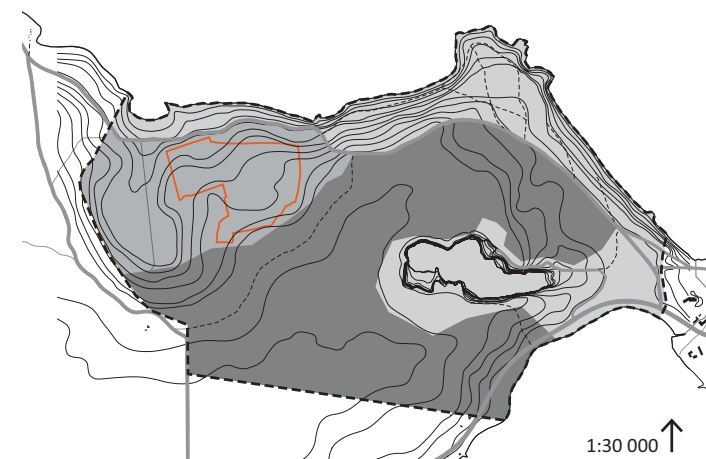
Förbindelser och entréer

- Väg för biltrafik
- - - Avstängd bilväg
- Markerad entré till området
- Parkering

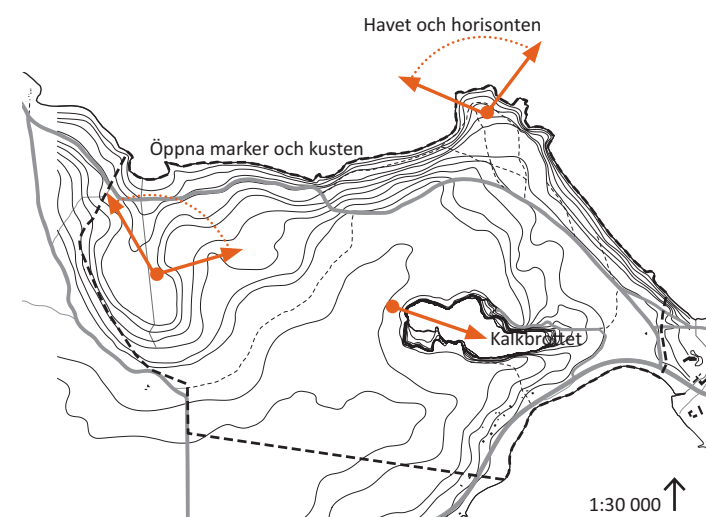
Målpunkter

- ★ Tydligaste målpunkterna för turismen

Tillgänglighet

- God tillgänglighet
- Medelgod tillgänglighet
- Mindre god tillgänglighet
- Inhägnad runt betesmark

Vyer och siktlinjer

- Siktlinje
- ↗ Vy

Tillgänglighet

I det stora hela är landskapet vid Ahr tillgängligt för turister och besökare. Området är mest tillgängligt längst kuststräckan och kalkbrottet. Detta på grund av ingen eller sparsam vegetation, infartsvägar och öppna siktlinjer. Det finns inga anlagda gångstråk att gå på, men öppenheten skapar en överblick och besökaren kan se vart landskapet leder. Tillgängligheten är sämst i området där vegetationen är som tätast. Tallskogen med ett bottenlager av gräs och buskar, och våtmarkerna skapar sammanhängande områden med dålig framkomlighet för gående som inte är vana att vistas i naturen eller inte kan röra sig på ojämnt markunderlag. Området mellan kusten och skogen är relativt tillgängligt men avgränsas mot omgivningen med hjälp av en inhägnad.

För att Ahr ska bli tillgängligt för fler än bara de som är vana vid att vistas i det öppna landskapet behöver området kompletteras med nya gångstråk. Det behövs ett stråk som kopplar ihop landskapet och särskilt genom tallskogen och våtmarkerna. Det krävs att områdets mindre tillgängliga delar knyts samman med de mer tillgängliga för att besökaren ska kunna upptäcka hela landskapets potential - dess skiftningar och upplevelser. Dessa kommer att beskrivas på nästkommande sidor.

Vyer och siktlinjer

Området bjuder på många vidsträckta vyer mot ett öppet landskap. På grund av landskapets variation i naturtyper får besökaren olika upplevelser i olika delar av området. Vid kusten och havet öppnar landskapet upp sig i en oändlighet och skalan växer. Vid kalkbrottets västra kortsida, där kanten är som högst skapas en siktlinje ut över hela brottets vattenspegel. Kontakten med himlen blir tydlig, då den speglas i vattnet. Vid områdets största sammanhängande alvar och betesmarken skapas en öppen siktlinje mot kusten och skogskanten.

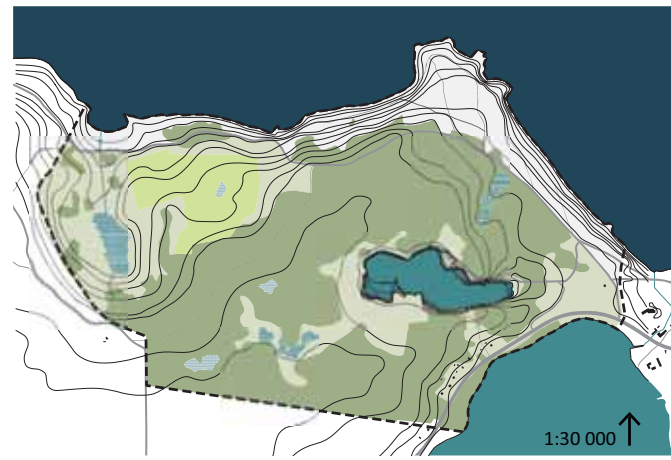
På grund av områdets flacka terräng befinner sig besökaren hela tiden i en och samma nivå i landskapet. Siktlinjerna i landskapet skulle kunna förstärkas om besökaren fick möjlighet att träda högre upp och betrakta landskapet lite från ovan.

LANDSKAPETS UPPLELSEVÄRDEN OCH ATTRAKTIONER

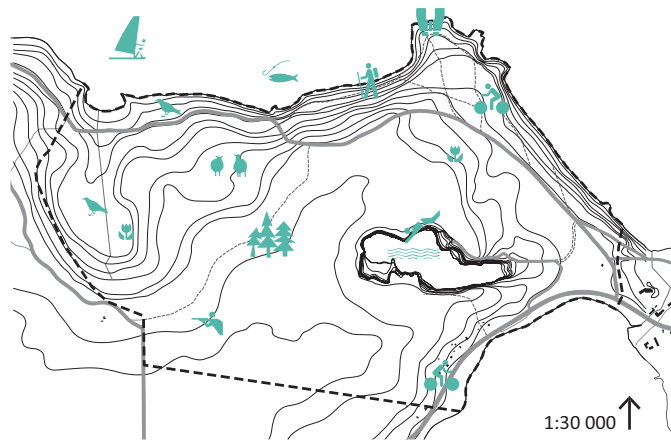
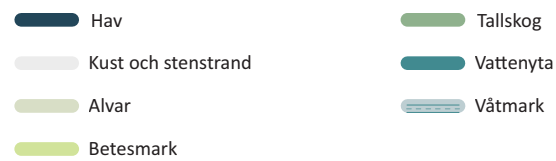
Upplevelsen av landskapet ligger i betraktarens ögon. Skilda intressen och användningsområden skapar olika värderingar beroende på vem som betraktar landskapet. En besökare som har ett intresse för fåglar och fågelskådning söker sig till andra platser i landskapet än den som vill lapa sol och bada. En del njuter av öppna landskap nära hav och kust, medan andra ser skogspromenaden som den ultimata upplevelsen i landskapet. En och samma fysiska miljö har ofta olika betydelse för olika människor, vilket betyder att det är vi människor som skapar landskap i vårt sätt att betrakta dem (Saltzman 2001). Trots den individuella bedömningen av landskapets värden kan jag peka på de möjligheter som landskapet rymmer för olika typer av upplevelser. Upplevelsen av landskapet är kopplad till naturtyper, strukturer och attraktioner, dessa kan självklart inte stå utan varandra då det är landskapets naturtyper och strukturer som ligger till grund för attraktionerna.

I området finns ett rikt fågelliv och många fågelskådare besöker området kring Ahr för att få utlopp för sitt intresse. De fågelarter som häckar i området är ejder, gråtrut, havstrut, fiskmå, silvertärna, skräntärna, smätärna, tobisgrissla, strandskata och roskarl. Kungsörn och havsörn jagar regelbundet i området. Sportfiske bedrivs i området, både i sjön Bästeträsk, i kalkbrotten och havet. I Kalkbrottet lever kräftor, sutare och regnbåge, som planterades in i mitten på 80-talet. I Bästeträsk kan besökare fiska aborre, gädda och sik och i havet finns havsöring, gädda, aborre, näbbgädda och torsk. Mellan 1 okt-31 dec är det fiskeförbud längs Gotlandskusten.

Som jag tidigare nämnt har kalkbrottet vid Ahr blivit en populär plats för sol och bad, men många besöker även området för att vandra eller cykla längs kuststräckan. Sällsynta växter har pekats ut i området, där svärdkrisflan är en av dessa. De Gotländska lammerna är en symbol för Gotland och dessa kan besökaren titta på i delar av området.

Landskapets naturtyper och strukturer

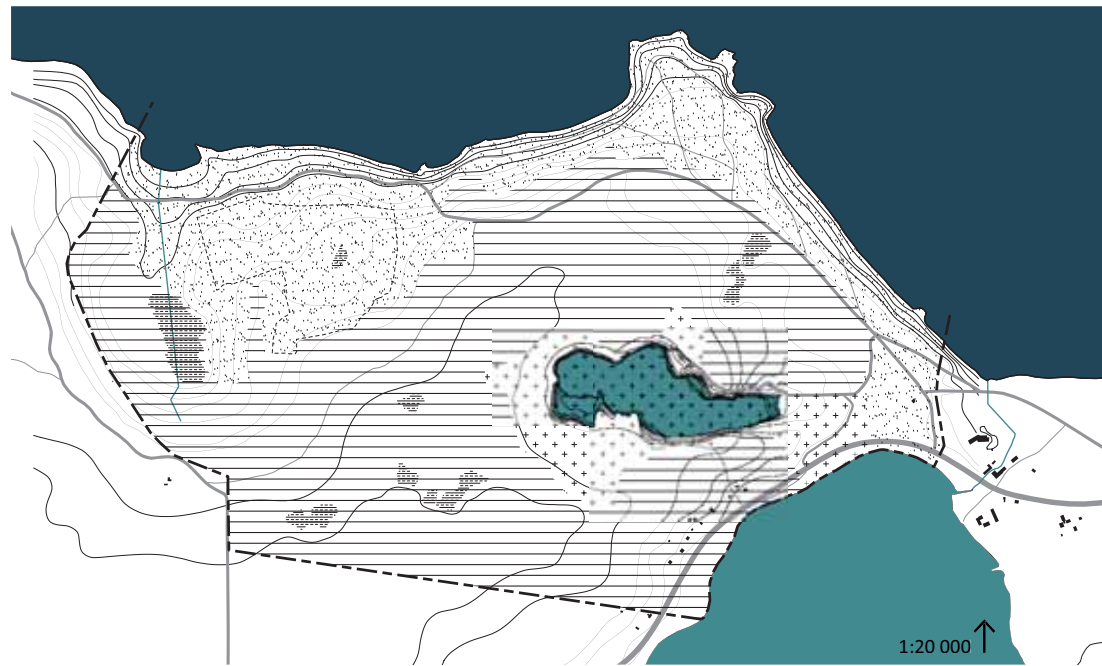

Landskapets attraktioner

1. Kust och hav 2. Tallskog 3. Betesmark 4. Alvar 5. Våtmark 6. Kalkbrott

LANDSKAPETS ÖVERORDNADE KARAKTÄRER

Området har delats in i tre överordnade karaktärer som ett resultat av de analyser som gjorts. Karaktärerna pekar på områdets särdrag och är ett samspel mellan natur och kultur, då dessa inte går att skilja från varandra i landskapet. I alla tre karaktärsområdena är vattnet som element närvarande. Mötet mellan vatten och land skapar en särskild upplevelse som varierar med årstid och klimat.

Kusten och havet

Vid kusten möter landskapet havet och väder och vind skapar en växlande dynamik för besökaren. De ljusa nästan vita klapperstenarna ligger i böljande linjer, påverkade av havsvatten som sköljs upp över land. Kontrasten mellan hav och land ökar när den ljusa himlen övergår i mörkt blå och grå toner. Vandring längs kusten, fiske i havet, det karga och storskaliga landskapet och mötet mellan hav och land är upplevelsevärdena i detta karaktärsområde.

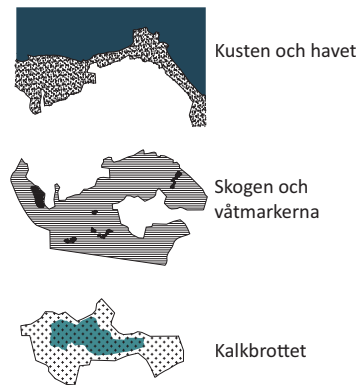
Kalkbrottet

Kalkbrottet är gömt bakom en ridå av vegetation både från vägen längs sjön och vägen längs kusten. När besökaren träder in i landskapet kring kalkbrottet från öppnar vattenytan upp sig allt

eftersom. Kontrasten mellan den turkosa vattenytan och kanten av kalkstenen är tydlig. Skalan på landskapet och dess textur skiftar från att vara liten i öster till större i väster. Terrängen stiger och kanten på brottet blir högre. Avståndet till vattnet ökar och fraktionerna på kalkstenen går från småkornig till större stenblock. Från stenbrottets västra kant ser besökaren vattenytan från ovan och himlens speglingar i vattnet skapar skiftande upplevelser.

Skogen och våtmarkerna

Skogen med tallarnas täta, höga kronor och smala stammar skapar en tydlig rumslighet året runt. Kontraster i form av ljus och skugga skapas när skogen öppnar upp sig i gläntor och solen skiner ner genom trädskronorna. Den höga och täta skogen skapar skydd mot vinden från havet och dämpar ljudet från vägen. Skogen är det intimaste av karaktärsområdena. Den torra barrskogen övergår i våtmarker på ett flertal ställen i landskapet. Gräset vid våtmarkerna är högt, fuktigt och guldbrunnt. Solen reflekteras i vattnet och skiner genom det skira gräset och allt eftersom årstiderna och nederbörden växlar förändras våtmarkernas uttryck med vattenmängden.

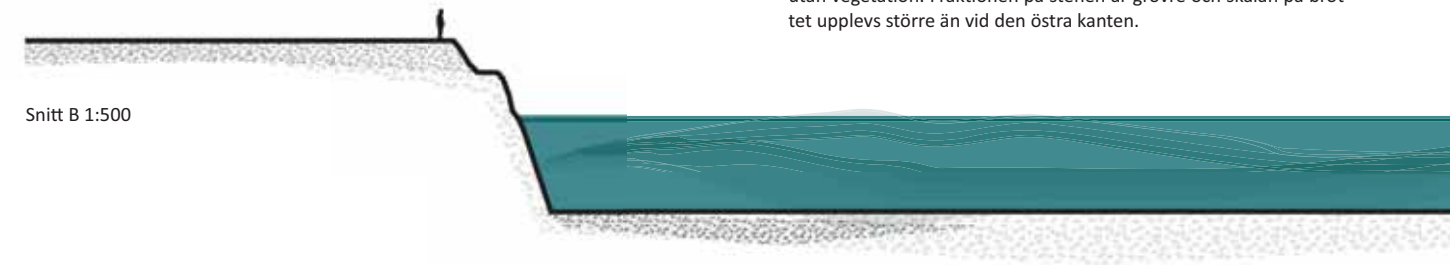
KALKBROTTETS KANTER OCH MÖTET MED VATTNET

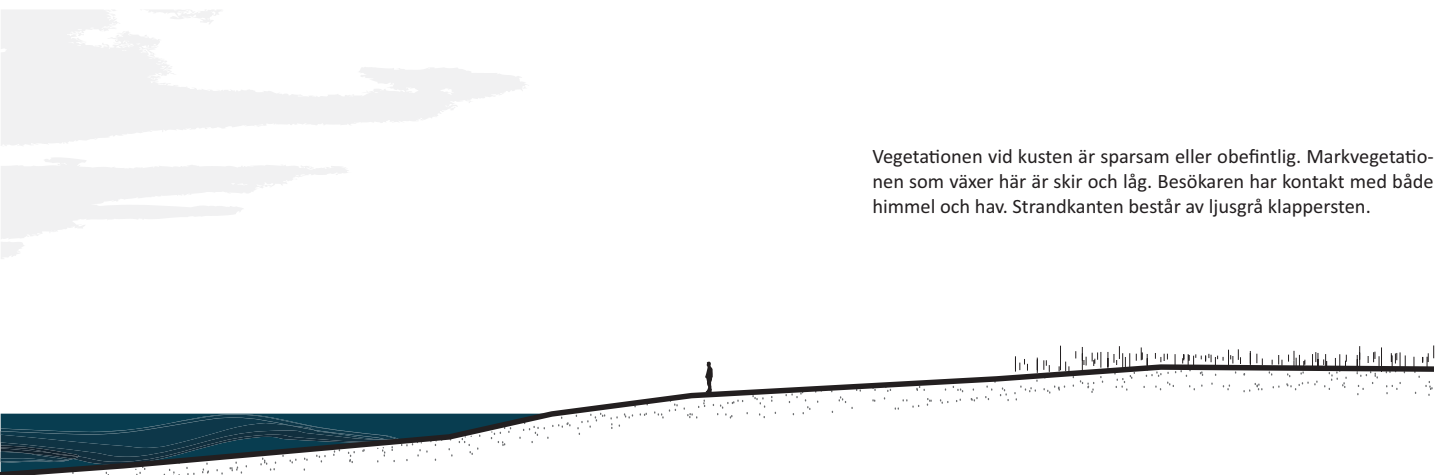
Vid kalkbrottets östra kant ligger vattenspegeln i nivå med marken. Besökaren har total kontakt med vattnet och kan kliva direkt ut i brottet. Kanten består av fina fraktioner av sand och hög vass växer på vissa områden

På västra sidan av brotten är kanten högre och besökaren befinner sig ovan och vid sidan av vattenspegeln. Kanten är terrasserad och utan vegetation. Fraktionen på stenen är grövre och skalan på brottet upplevs större än vid den östra kanten.

MÖTET MELLAN KUST OCH HAV

Vegetationen vid kusten är sparsam eller obefintlig. Markvegetationen som växer här är skir och låg. Besökaren har kontakt med både himmel och hav. Strandkanten består av ljusgrå klappersten.

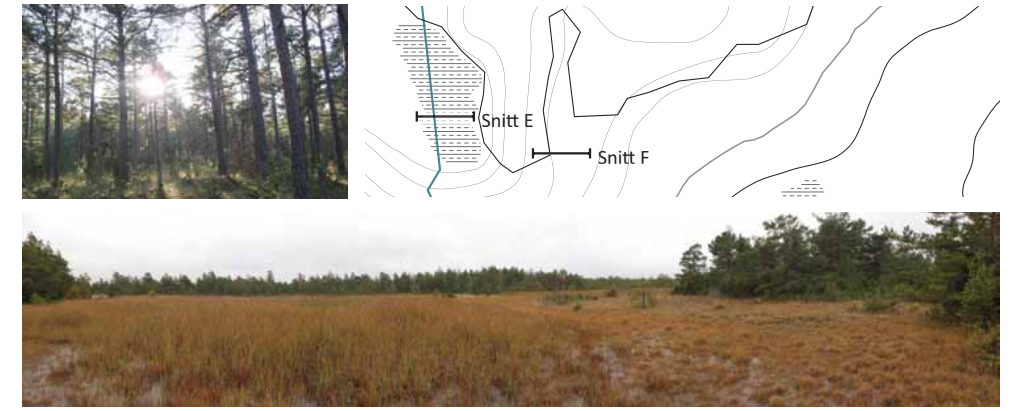
Snitt C 1:500

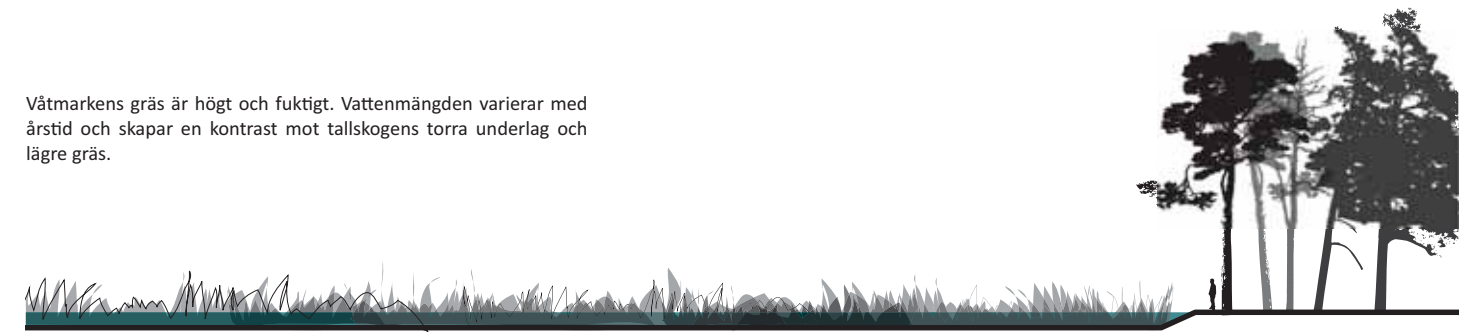
Längs vissa delar av kuststräckan skärmar tallskogen av vägen och gräsmarkerna från havet. På grund av tallarnas höga krona skapas utkik mellan trädstammarna.

Snitt D 1:500

TALLSKOGEN OCH VÅTMARKERNA

Våtmarkens gräs är högt och fuktigt. Vattenmängden varierar med årstid och skapar en kontrast mot tallskogens torra underlag och lägre gräs.

Snitt E 1:500

Tallarnas höga krona skapar ett tydligt rum, där ljus och skugga skapar en upplevelse. Skogen är tät och otillgänglig för besökarna.

Snitt F 1:500

LANDSKAPETS PROBLEM OCH MÖJLIGHETER

Landskapet vid Ahr är redan idag attraktivt för turister och besökare. Det innehåller en stor mängd upplevelser, kopplade till både rekreation, aktivitet och kunskap. I den bemärkelsen är Ahr ett upplevelselandskap färdigt att utforskas. Det här arbetet handlar mer om att skapa en struktur som binder samman, förädlar och förmedlar de upplevelser som finns i landskapet snarare än att lägga till nya. En ny upplevelseinfrastruktur som förhåller sig till områdets nya behov.

Möjligheterna ligger i det existerande landskapets upplevelser, medan problemen ligger i kommunikationen dem emellan. Upplevelserna

behöver förbindas med varandra och förstärkas för att besökaren i större grad ska kunna träda in i landskapet. Idag står besökaren oftast vid sidan av landskapets skiftningar.

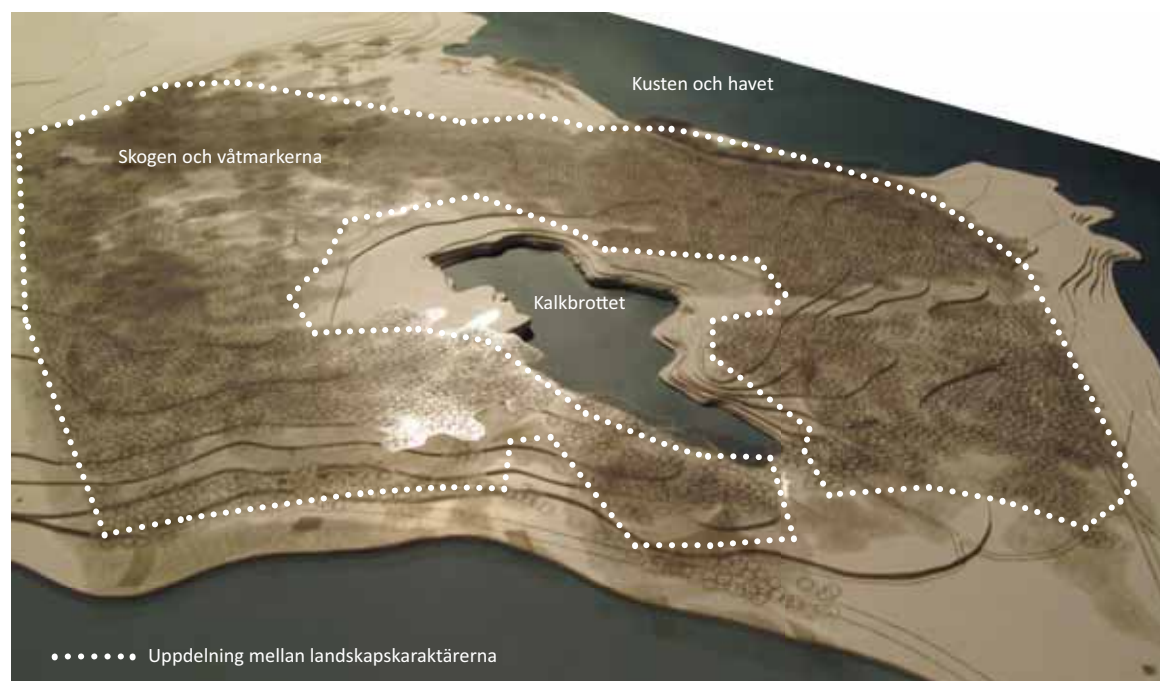
En ny struktur som binder samman upplevelserna och de övergripande karaktärerna i landskapet skulle både skapa en helhetsupplevelse av landskapet, men även kunna markera specifika upplevelser kopplade till fågelskådning, fiske eller bad.

Genom att lägga till en ny struktur i landskapet är förhoppningen att fler kommer besöka området. Fler besökare skapar ett ökat tryck på om-

rådet vilket kräver mer skötsel för att bibehålla upplevelserna. Det finns även en risk att vissa av upplevelserna försvinner om folkmassorna blir för stora. Men genom att kanalisera besökarna till anlagda gångstråk kan skötseln upprätthållas och upplevelserna bevaras.

Landskapet ska kunna hantera olika typer av besökare, med olika intressen och erfarenheter av det öppna landskapet. Därför är det viktigt att förslaget innehåller olika skikt som är mer eller mindre tillgängliga. Då kan de besökare med mindre erfarenhet lockas ut i landskapet samtidigt som de med mer erfarenhet erbjuds nya upplevelser.

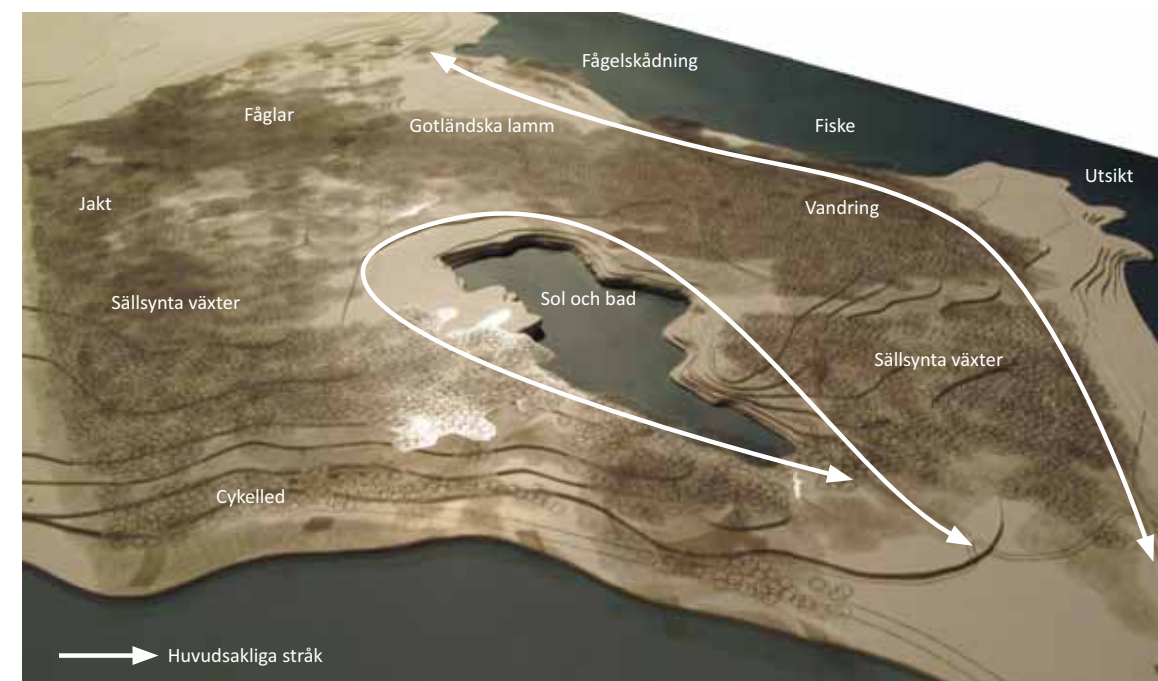
De övergripande landskapskaraktärerna delar landskapet i tre delar. Området kring kalkbrottet vänder sig inåt och kuststräckan ut mot havet. Tallskogen med våtmarkerna fungerar som en barriär för att röra sig fritt mellan kusten och brottet.

Landskapskaraktärerna

De övergripande landskapskaraktärerna delar landskapet i tre delar. Området kring kalkbrottet vänder sig inåt och kuststräckan ut mot havet. Skogen fungerar som en barriär för att röra sig fritt mellan kusten och brottet.

De tre karaktärerna med dess variation är områdets styrka. Dessa bör bevaras men det behövs en struktur som kopplar dem samman, så att besökaren kan uppleva kontrasten mellan dessa. Upplevelsen av landskapet blir starkare då variationen förmedlas och besökaren kan ta sig genom hela landskapet.

Upplevelser och attraktioner

Landskapet innehåller en mångfald av upplevelser för turister och besökare. Det finns dock ingen struktur som förhåller sig till dessa och förbinder dem med varandra. Den infrastruktur som finns i området förhåller sig till de behov som produktionslandskapet krävde.

Mötet mellan vatten och land är påtagligt i hela området, men besökaren står antingen på sidan av vattnet eller i vattnet. Förslaget skulle kunna addera steg här emellan för att förstärka denna upplevelse.

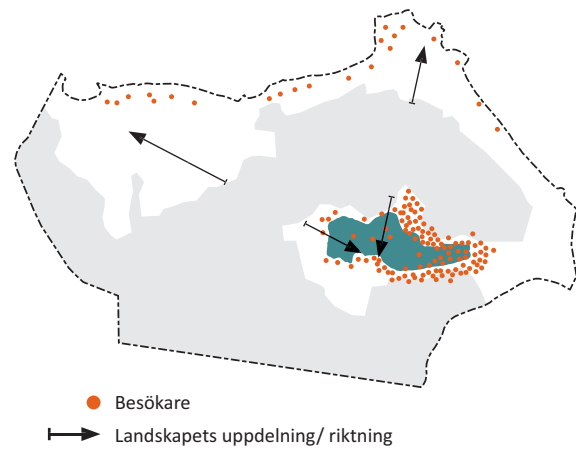
VISION

DEL 2

TILGÄNGLIGHET

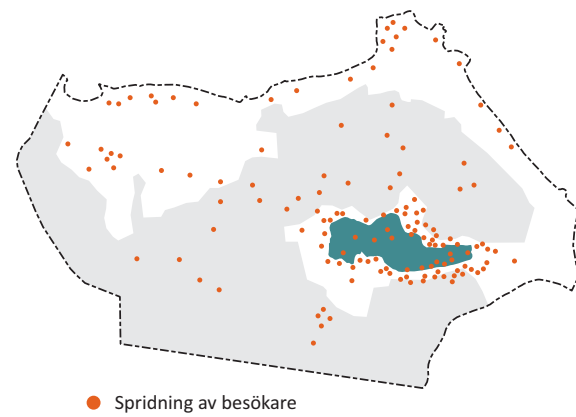
Idag

Idag är tillgängligheten och därmed koncentrationen av besökare störst kring kalkbrottet och kusten. Besökare till kalkbrottet placerar sig i den östra delen, nära entrén. Här är brottets kant låg och besökaren kan gå ut i vattnet.

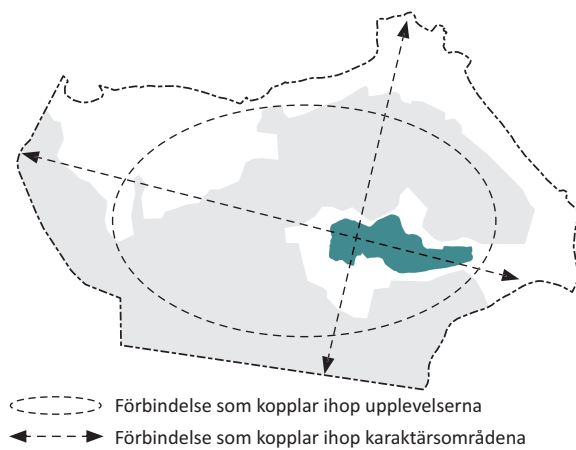
Vision

Visionen är att tillgängliggöra en större del av landskapet och därmed nyttja hela området potential.

Huvudgrepp

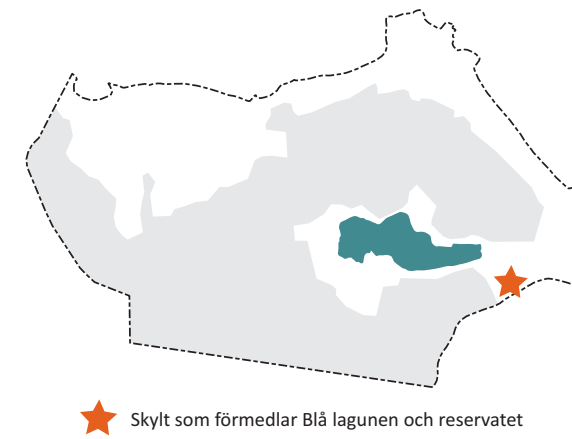
För att lösa tillgängligheten skapas nya stråk inom området, kopplade till de upplevelser som redan finns. Den nya strukturen binder dessutom ihop områdets tre överordnade karaktärer, kusten och havet, skogen och våtmarkerna och kalkbrottet.

FÖRMEDLING

Idag

Idag förmedlas området med hjälp av en skylt med texten Blå lagunen. Dessutom finns en reservatskylt vid entrén med en text om Bästeträsk naturreservat.

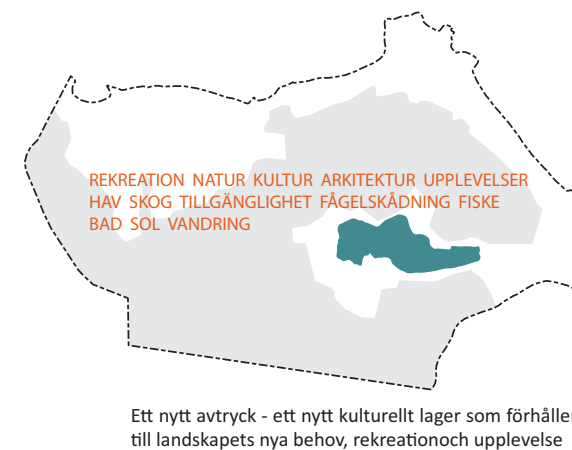
Vision

Visionen är att leda besökaren ut i landskapet och låta landskapet tala för sig själv. Genom att förmedla landskapet med element kopplade till existerande upplevelser, kan besökaren i större grad träda in i landskapet istället för att stå på sidan av. Elementen skapar nya vinklar att betrakta landskapet ifrån.

Huvudgrepp

Ett nytt avtryck skapar identitet till hela området. Avtrycket adderar ett nytt kulturellt lager präglad av den nutida användningen, turismen. Genom arkitektur förenas natur, kultur och rekreation och landskapet tillgängliggörs och förmedlas till besökaren.

KONCEPT

KONCEPT

FÖRSLAGETS TRE LAGER

Förslagets övergripande koncept är att förmedla landskapets skiftningar och upplevelser och koppla samman områdets attraktioner. Det handlar om att visa det som finns, föra besökaren närmare upplevelsen och om möjligt förstärka den. Detta görs med hjälp av tre nya lager.

Linjerna

Två linjer som kopplar samman området dras tvärs genom landskapet. Linjerna, som är gångstråk förmedlar de stora skiftningarna området rymmer. Linjerna tillgängliggör landskapet och visar upp kontrasten mellan kalkbrottets turkosa vattenyta, de höga tallarna med skogsupplevelsen, våtmarkernas fuktiga gräs och kustens närhet till havet och himlen.

Linjerna skapar två tvärsnitt genom landskapet och förmedlar på en kort sträcka upp den variation av upplevelser som finns. Linjerna ligger något ovan marken för att markera gränsen mellan existerande och nytt och för att skapa god tillgänglighet.

Cirkeln

En 300 meter i diameter stor cirkel placeras där de två linjerna korsas, i kanten mellan kalkbrottet och tallskogen. Cirkeln bidrar med en ny upplevelse i landskapet och förmedlar områdets huvudpunkt kalkbrottet på ett nytt sätt. Cirkeln fungerar som ett signum för det nya upplevelselandskapet och skapar en attraktion i sig själv. Cirkeln skapar en kort promenad i området och leder besökaren ut över kalkbrottets höga kant och vattenspegeln och in och genom tallskogen och under trädkronorna.

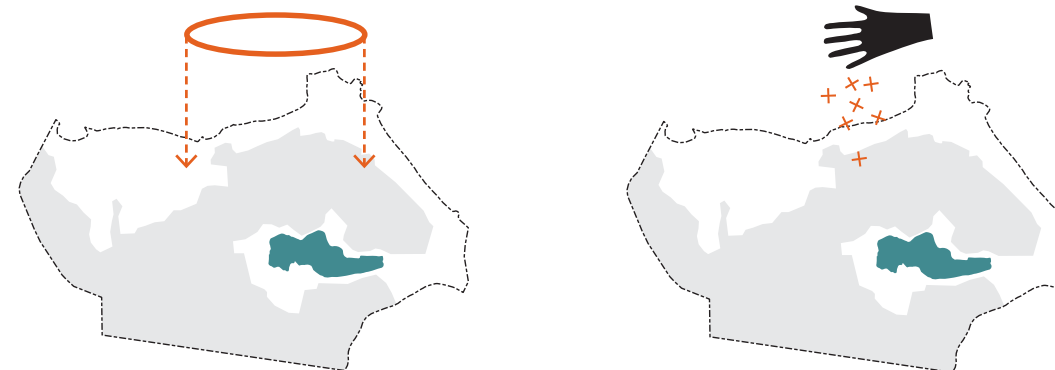
Smyckesöarna

Sju smyckesöar kopplade till existerande upplevelser placeras ut i området. Smyckesöarna skapar destinationer i landskapet och varierar i form och funktion beroende på upplevelse. Smyckesöarna förbinds med en naturstig.

Förslagets tre lager skapar en växelverkan mellan att betrakta landskapet och att vara i landskapet. Det leder besökaren genom landskapet och låter landskapet tala för sig själv.

FÖRMEDLING

Cirkeln

Ett stort element läggs ner i landskapet i form av en cirkel. Cirkeln förmedlar ett utsnitt av landskapets skiftningar då den lägger sig mellan öppet och slutet, mellan mark och vatten och mellan frodigt och kargt. Cirkeln skapar en upplevelse och attraktion i sig själv.

Smyckesöar

Smyckesöarna strös ut i landskapet, markerar existerande upplevelser och skapar destinationer. Smyckesöarna förädlar det existerande landskapet och varierar i uttryck och funktion beroende på plats. De kan fungera som möbel, utkik, läplats, bro, fågeltorn eller omklädningsrum. Tanken är att de ska föra besökaren närmare landskapet och på så sätt förstärka upplevelsen. Smyckesöarna kopplas samman med en naturstig som slingrar sig igenom området.

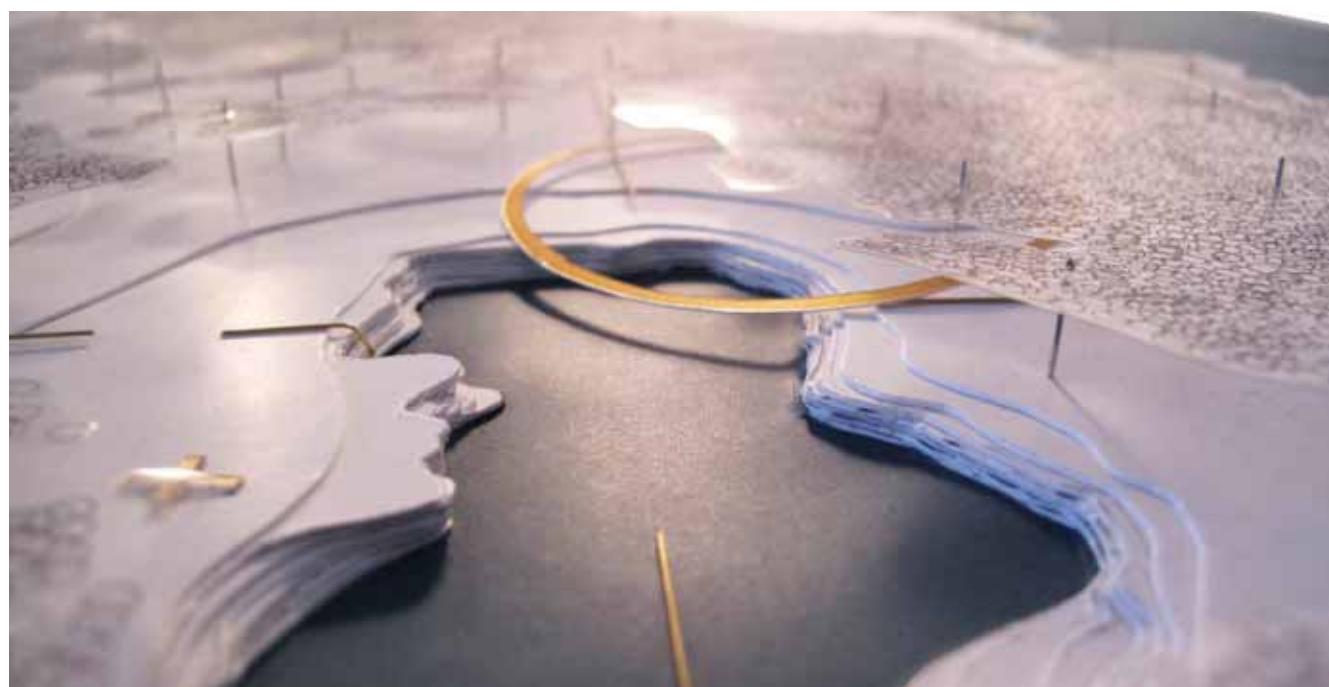
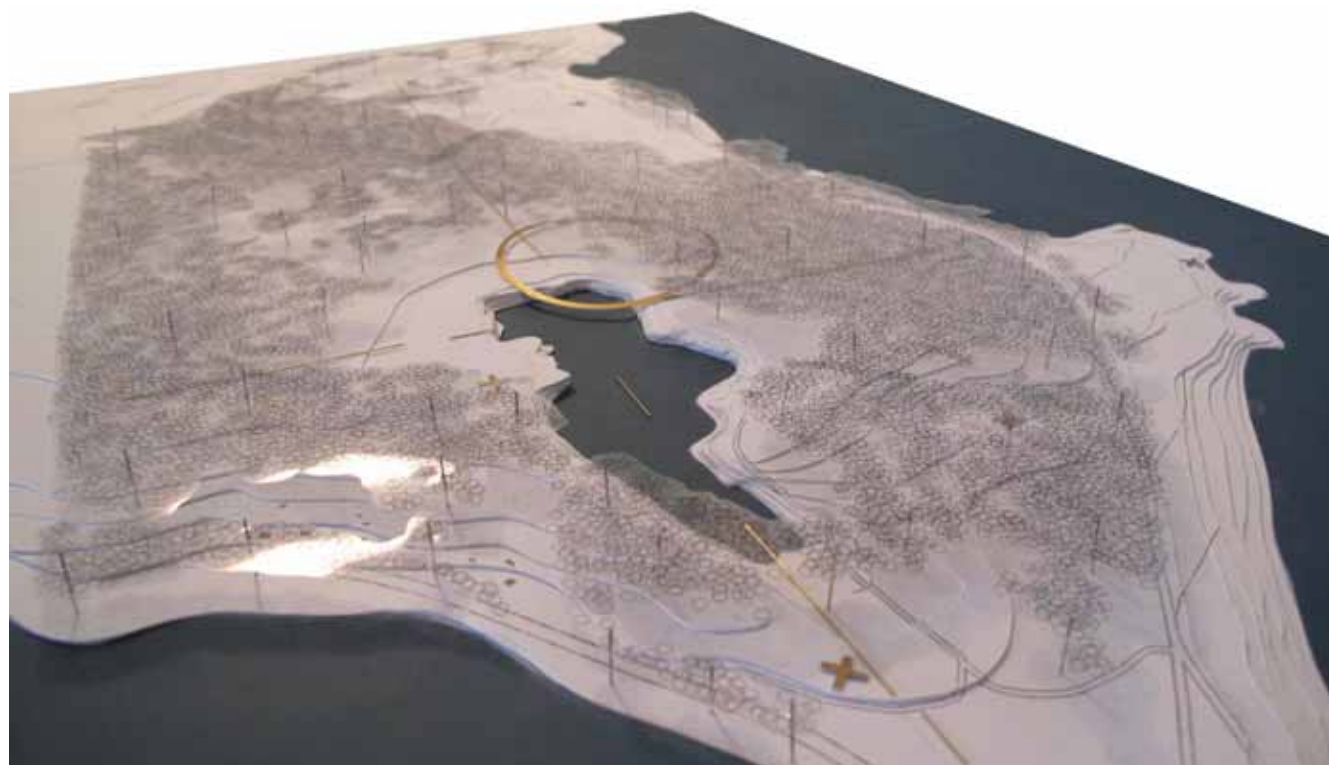
TILLGÄNGLIGHET

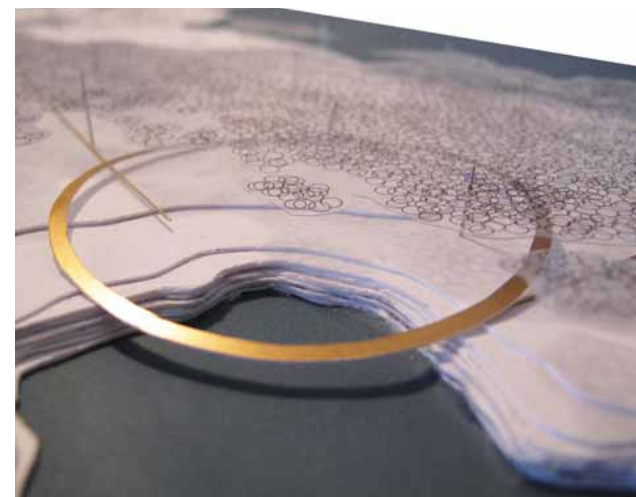
Linjerna

Två linjer i form av gångstråk placeras tvärs genom området och kopplar ihop landskapets upplevelsevärden. Den första linjen sträcker sig från entrén och sjön till våtmarken och betesmarken. Den andra linjen sträcker sig från kusten och havet och till tallskogen. Linjen tillgängliggör landskapet och förmedlar de stora skiftningarna som området rymmer.

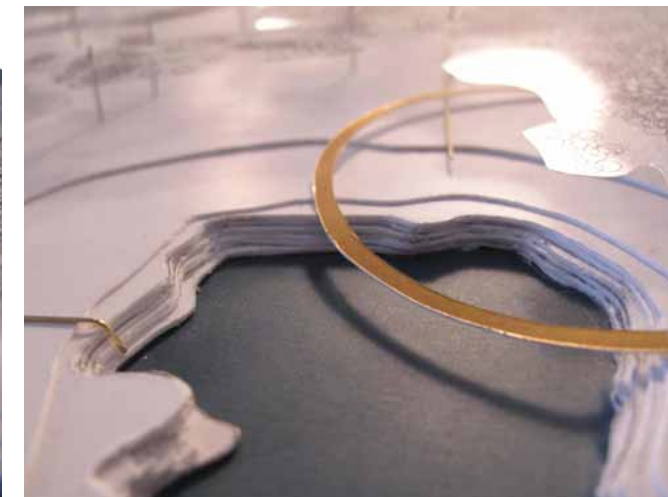
MODELLFOTON PÅ LINJERNA, CIRKELN OCH SMYCKESÖARNA

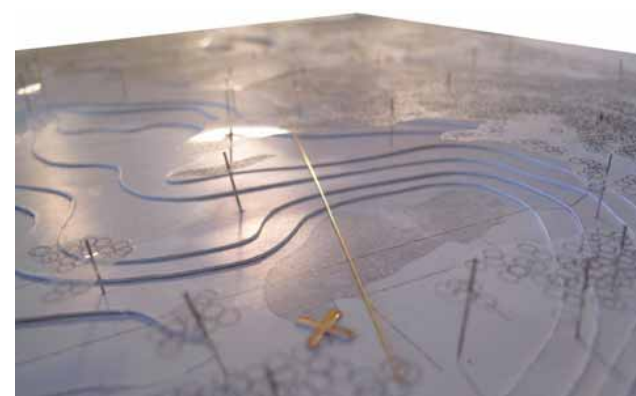
Konceptmodell - Linjerna, cirkeln och smyckesöarna

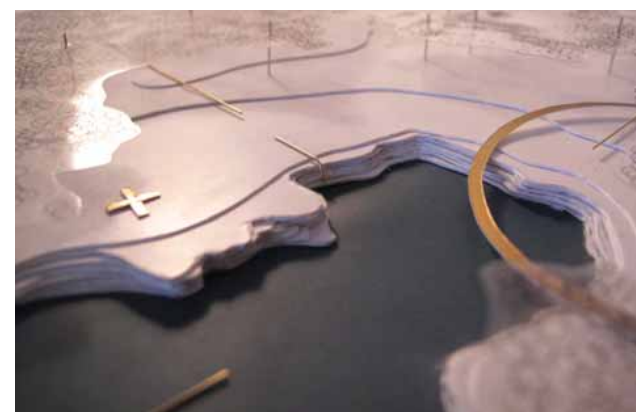
Cirkeln ligger i skärningspunkten mellan linjerna och kopplar samman dessa

Cirkeln går ut över kalkbrottets höga kant och in genom tallskogen

Linjen från våtmarken och betesmarken och in genom tallskogen. Smyckesön vid våtmarken är ett fågeltorn

Linjen från tallskogen, ut till alvaren och ner i kalkbrottet

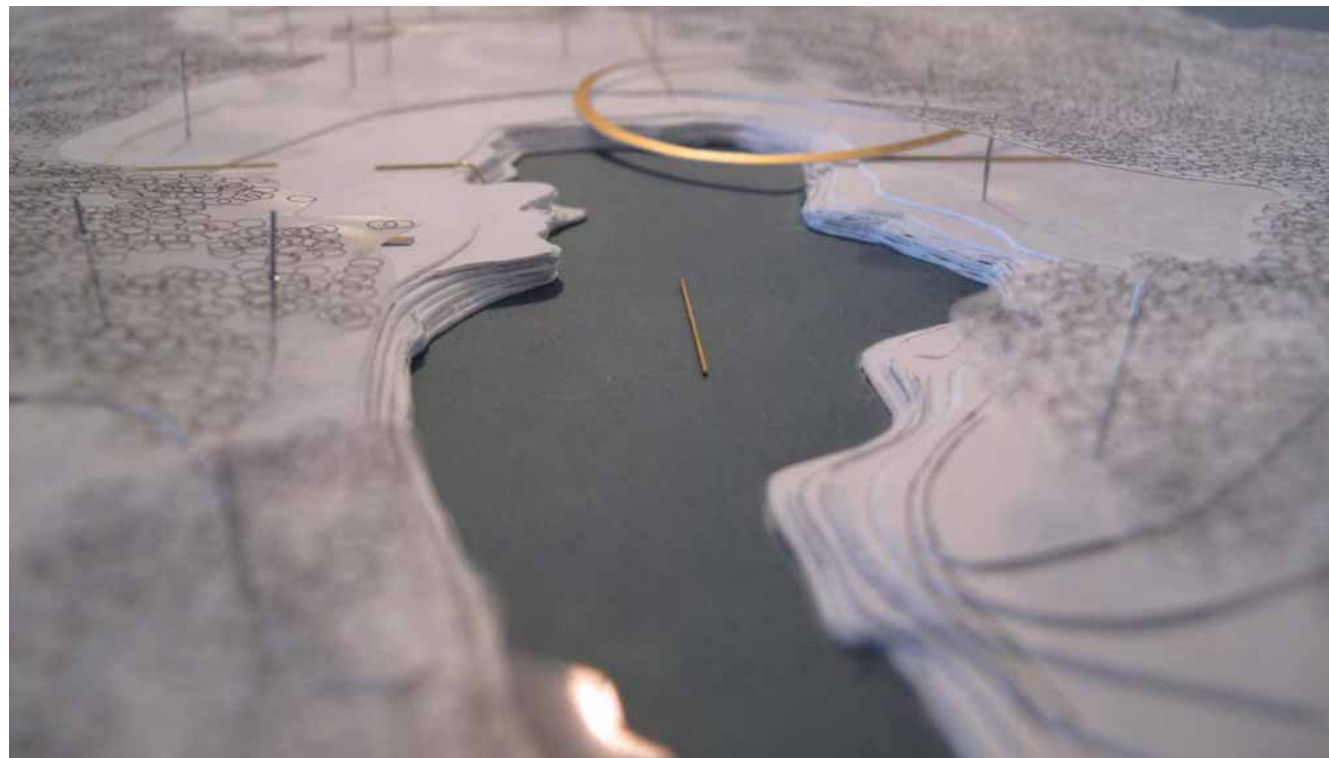
Konceptmodellen visar landskapets nya element, linjen, cirkeln och smyckesöarna. Linjerna har brutits upp för att möta det existerande landskapet och skapar på så sätt nya funktioner och upplevelser.

Linjerna

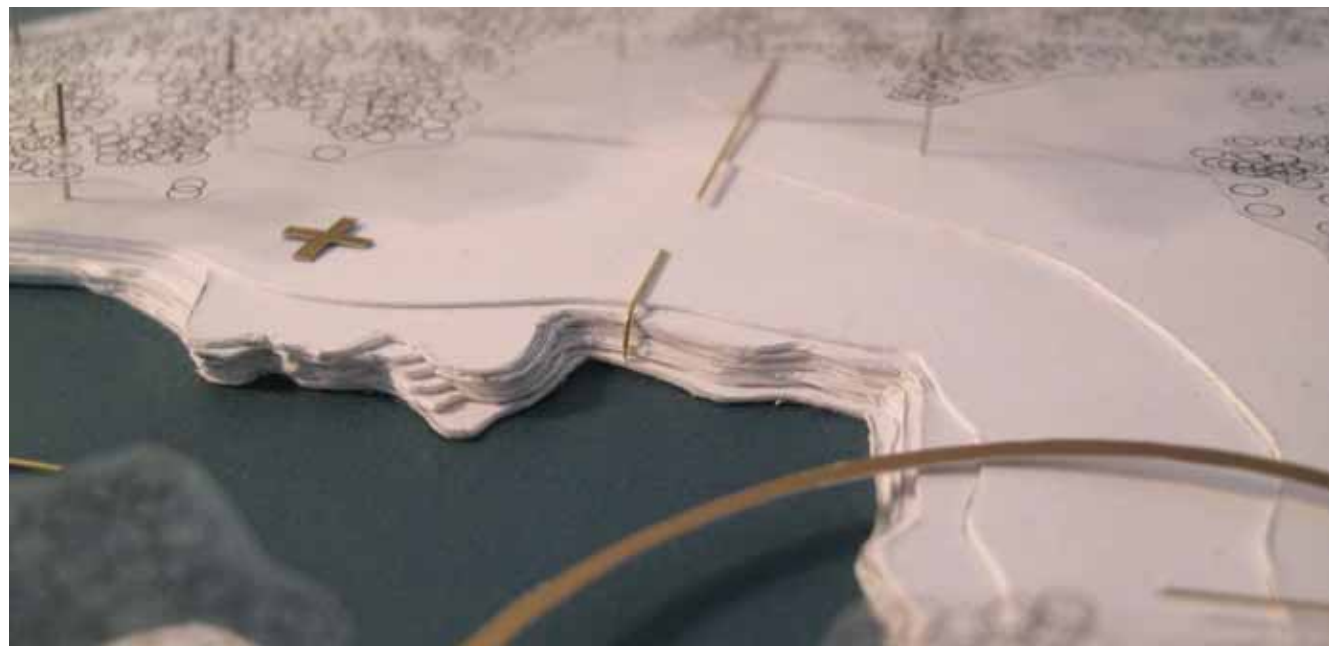
Linjen markerar entren, leder ut i kalkbrottet, skapar en flytbrygga i mitten av kalkbrottet, viker ner i kalkbrottet, leder genom tallskogen och ut mot havet. Linjerna tillgängliggör landskapet och kopplar ihop upplevelserna.

Cirkeln

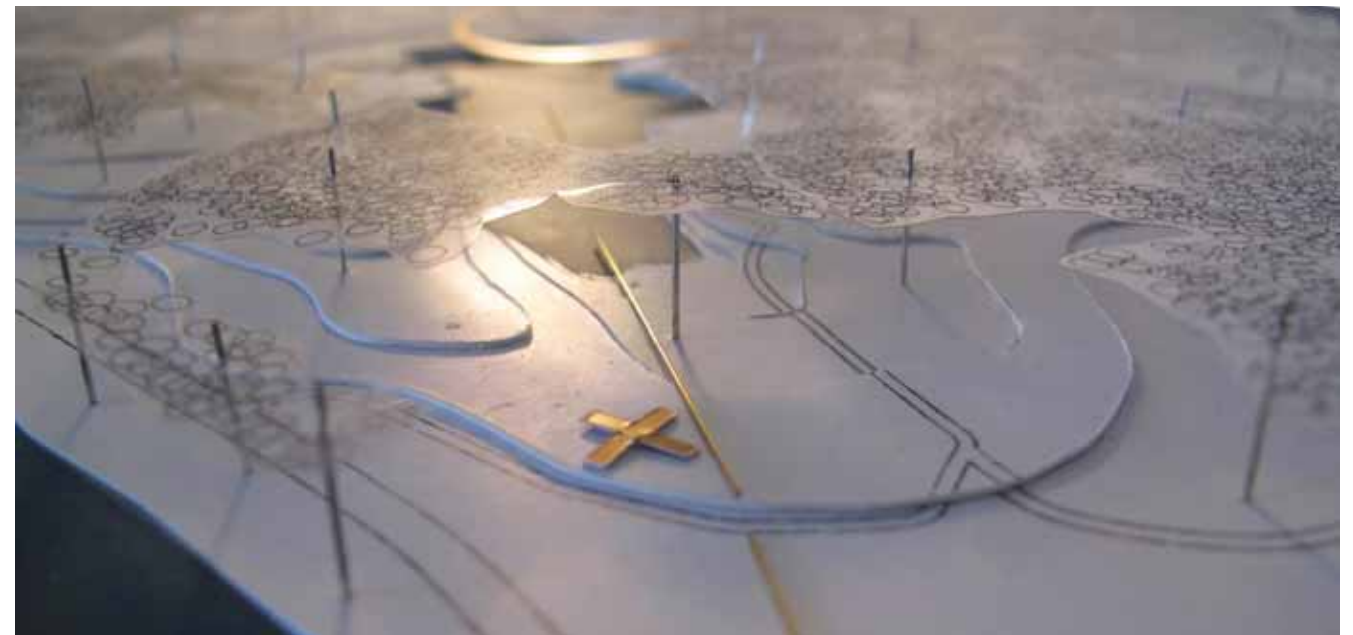
Cirkeln kopplar ihop de båda linjerna och skapar en cirkulation genom ett kort sträcka av landskapet. Besökaren kan välja att bara gå cirkeln runt eller vika av på någon av linjerna och ut genom landskapet.

Linjen ute i kalkbrottet formar en flytbrygga som besökaren kan simma ut till för att befinna sig ovanpå vattenytan

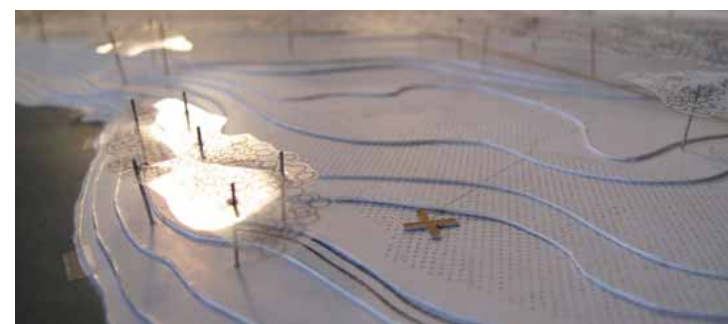
Smyckesön vid kalkbrottet är ett omklädningsrum som skapar skydd och lä.

En smyckesö vid entren markerar och välkomnar in till upplevelselandskapet

Smyckesön vid kusten skapar en utsiktplats i gränsen mellan land och hav

Smyckesön vid betesmarken skapar en övergång in till lammen

Smyckesöarna

Smyckesörarna kopplas till existerande upplevelser i landskapet - fågelskådning, sol och bad, rekreation och flora och fauna. De skapar nya destinationer i området att upptäcka en och en eller längs en längre promenad. Smyckesöarna är kopplade till varandra med en naturstig. Naturstigen och linjerna möts på vissa ställen och besökaren kan välja riktning.

Smyckesöarnas funktion

Entreskylt - Markerar, informerar och välkomnar in till området.

Fågeltorn - Här kan besökaren befinna sig ovan marken, med kontakt till himlen och fåglarna.

Utsiktspplatsen - Besökaren befinner sig i gränsen mellan land och hav. Utsiktspplats och lä

Omklädningsrum - Vid bad i brottet kan besökaren byta om här. Skapar skydd och lä

Övergång in till lammen - Här kan besökaren vara nära lammen, eller välja titta på dem från avstånd

Trädkojan - Besökaren befinner sig under trädkronorna. Leka och gömma sig

Gläntan - Fungerar som en samlingsplats för paus och fika.

FÖRSLAGETS FÖRHÅLLANDE TILL VATTNET

Vattnet är starkt närvarande i hela området. Havet, det vattenfyllda kalkbrottet, våtmarkerna och vattendragen. Mötet mellan vatten och land bidrar med stora upplevelsevärden då vattenmängden skiftar med årstid och väder. Dessa växlingarna bidrar till ett dynamiskt spel i landskapet. Den upplevelsen vill jag utveckla och förstärka.

Idag befinner sig besökaren antingen på sidan av vattnet eller i vattnet. Det nya landskapselementet, linjerna, cirkeln och smyckesöarna adderar steg här emellan.

Idag

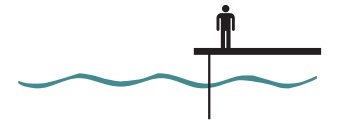

I förslaget

Vid sidan av vattnet

Ovanför vattnet

Ovanpå vattnet

Delvis i vattnet

I vattnet

GESTALTNINGSFÖRSLAG

ILLUSTRATIONSPLAN

- Teckenförklaring
- Projektområde
 - Hav
 - Vattenspegel
 - Vattendrag/dike
 - Tallskog
 - Våtmark
 - Betesmark
 - Byggnader
 - Höjdkurvor 1m
 - Bilväg
 - Existerande gångväg
 - Cirkeln
 - Linjerna
 - Smyckesöarna
 - Naturstig
 - Parkering
- 1:6000 ↑

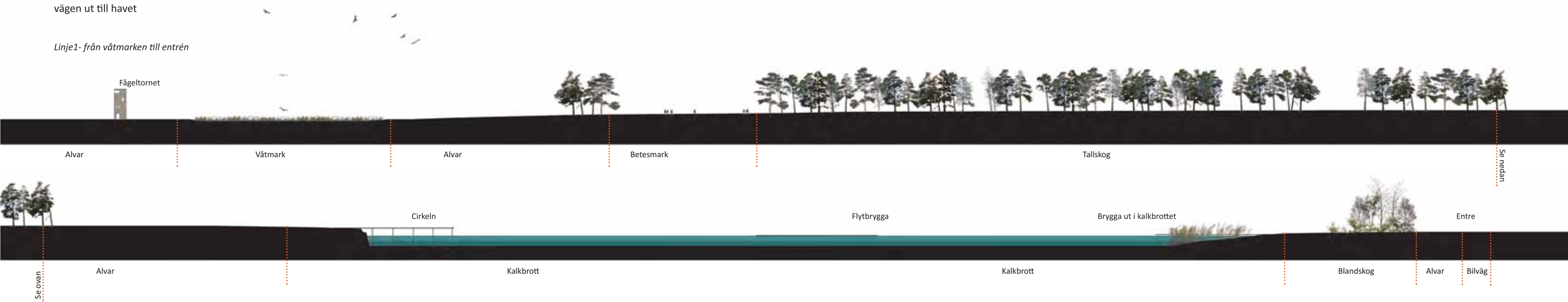

LINJERNA GENOM LANDSKAPET

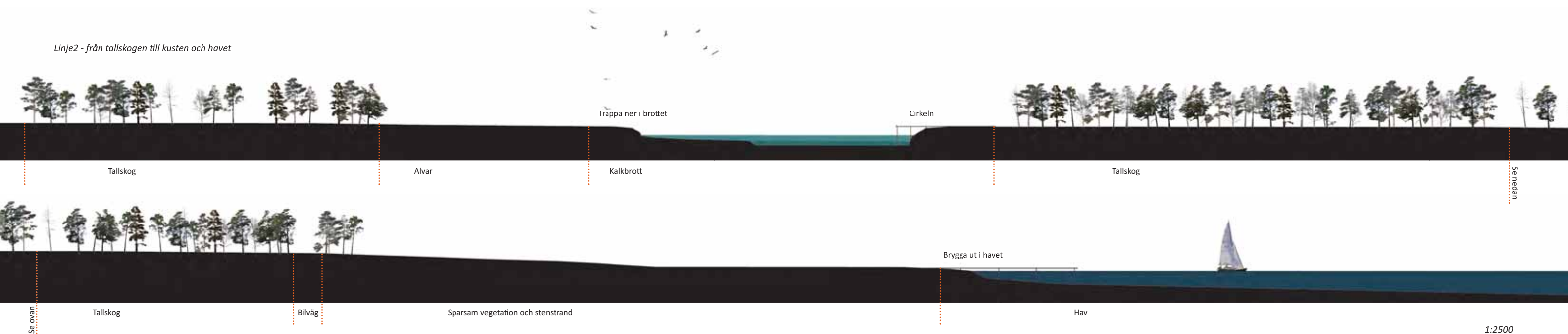
Längdsnitt genom linjerna

Det två snitten illustrerar det landskap linjerna går genom och hur de förmedlar olika upplevelser. Det första snittet är den linje som går från våtmarken och betesmarken och till entrén. Linjen går från den öppna kuststräckan, genom den slutna tallskogen och in till det rum som området kring kalkbrottet formar. Den andra linjen går från den slutna tallskogen ut till kalkbrottet, där den viker ner och tillgängliggör vattnet. Linjen fortsätter på andra sidan kalkbrottet, passerar tallskogen och leder hela vägen ut till havet

Linje1- från våtmarken till entrén

Linje2 - från tallskogen till kusten och havet

LINJEN

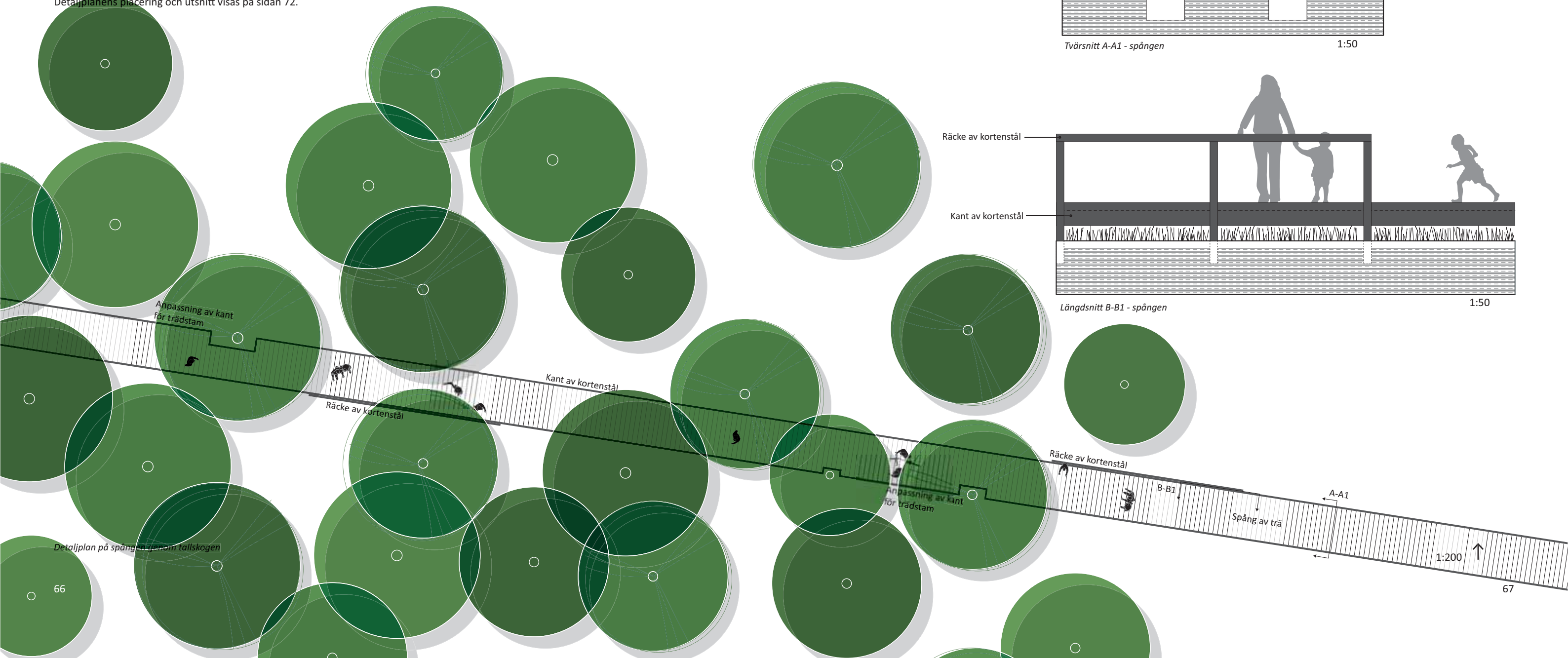
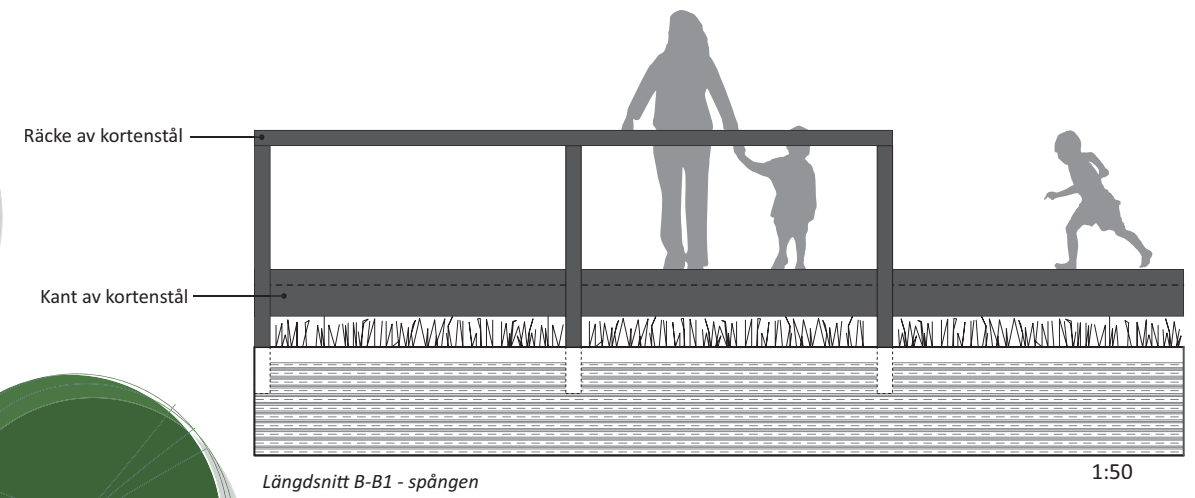
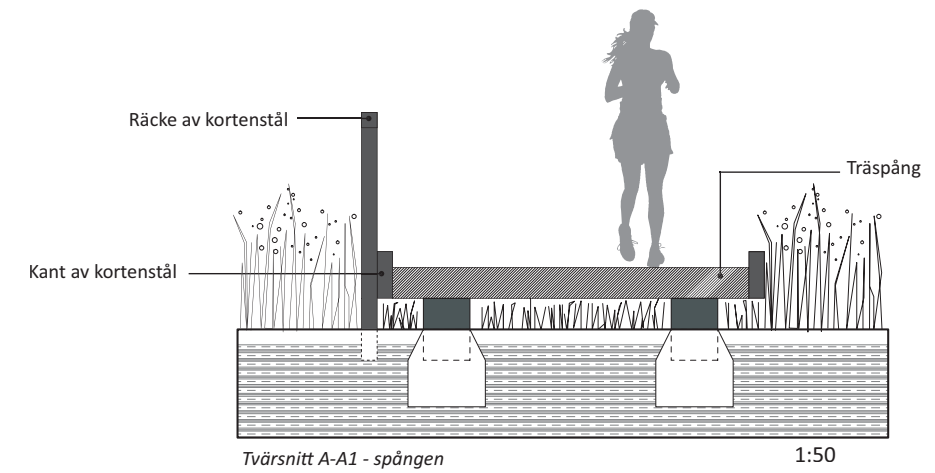
Linjens form, material och upplevelse

Linjens utformning och materialitet är den samma genom hela landskapet. Beroende på vad den skär genom skapas olika upplevelser för besökaren. Linjen som är en spång av trä och kortenstål följer terrängen och ligger alltid upphöjd ovan mark. Nivåskillnaden mellan mark och linjen varierar, men oftast ligger spången 20 cm ovan mark. Linjens sätt att möta landskapet skapar ett litet ingrepp samtidigt som tillgängligheten blir mycket god. Dessutom är mötet mellan existerande och nytt tydligt. Materialen trä och korten är robusta och skapar ett starkt formspråk.

Linjen skär genom tallskogen, våtmarken, alvaren, betesmarken, ut över och ner i kalkbrottet och ut i havet. Linjen tillgängliggör landskapet och upplevelsen präglas av de existerande strukturerna i landskapet.

Detailplanens placering och utsnitt visas på sidan 72.

DETALJER LINJEN

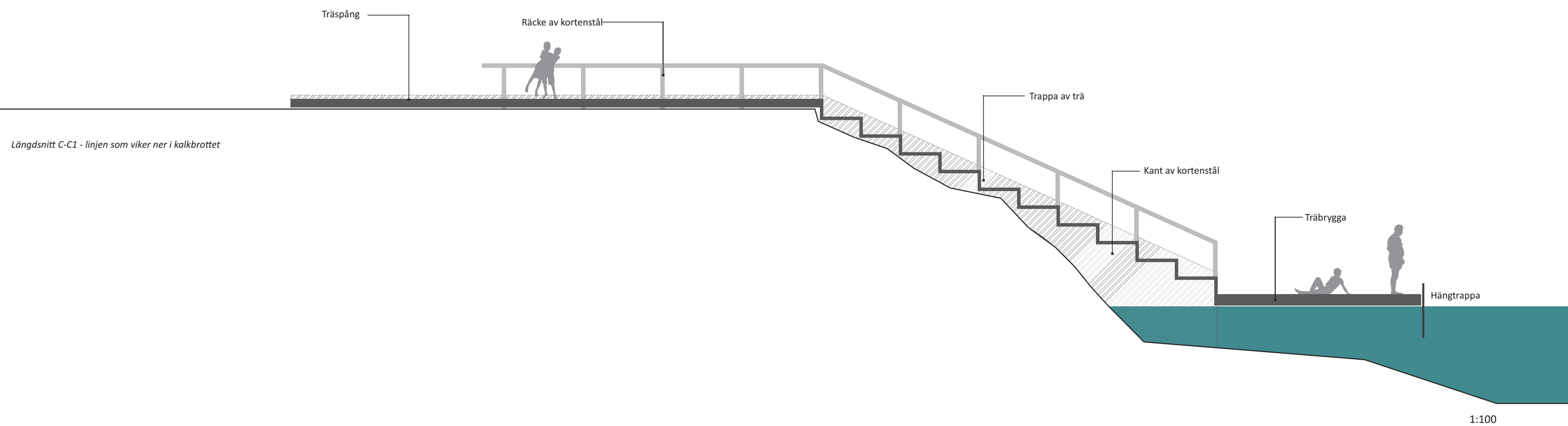

DETALJER LINJEN

Linjens möte med kalkbrottet

Vid kalkbrottets södra sida viker linjen av och ner i kalkbrottet. Trappans höga och djupa steg skapar sittplatser för de besökare som vill njuta av utsikten, sola eller ta ett dopp i vattnet. På ena sidan av trappan finns ett räcke och båda kanterna består av en kortenstålskiva för att skapa ett fint avslut och en kant att vila sig emot.

Snittet visar hur linjen och spången anpassas efter terrängen. På så sätt formar linjen olika upplevelser och uttryck beroende på vart i landskapet den befinner sig trots att material och utformningen är den samma. Denna snittlinje är markerad på detaljplanen för Cirkeln (sid. 72-73).

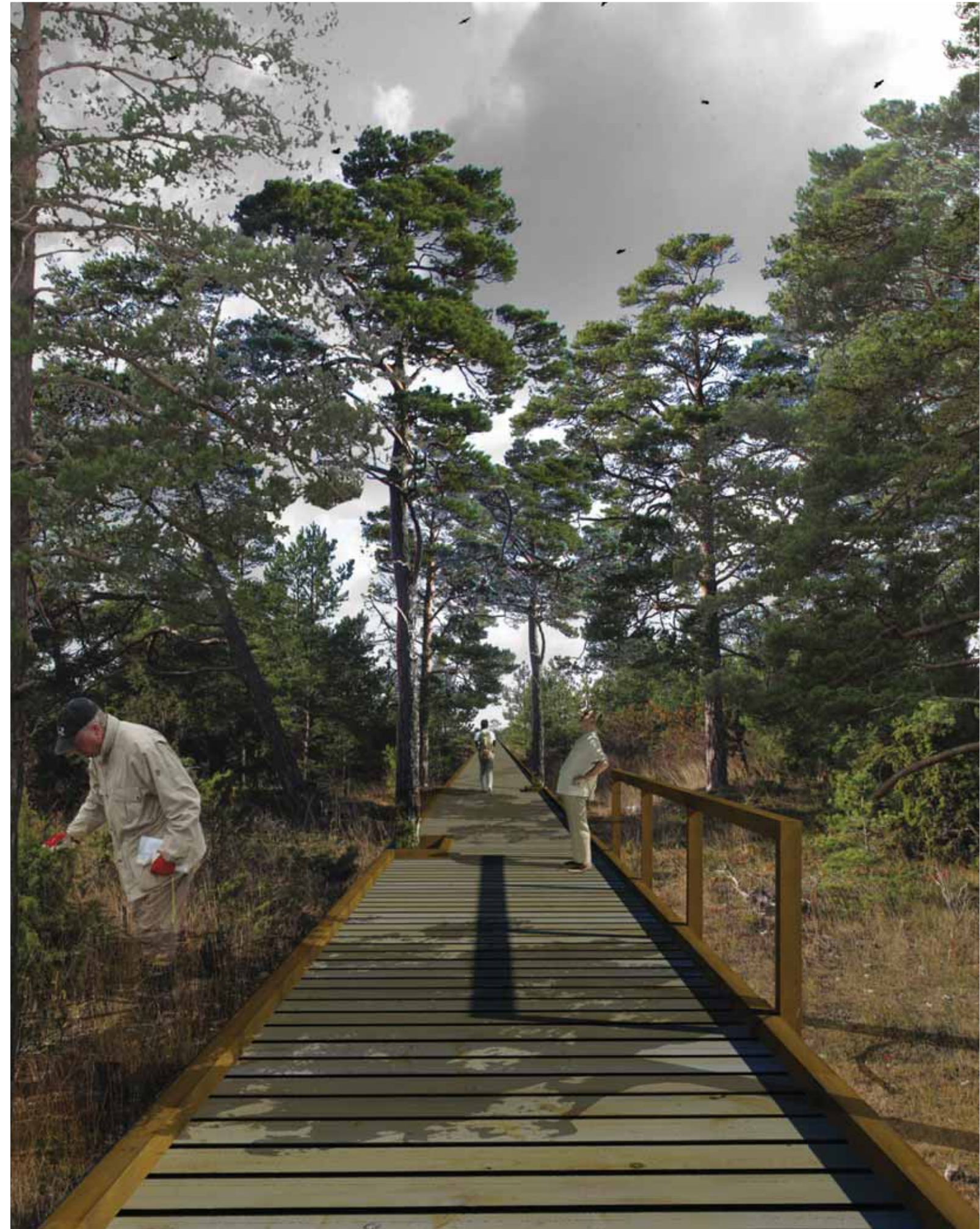

Längdsnitt C-C1 - linjen som viker ner i kalkbrottet

Linjens upplevelse

Kollaget visar hur spången leder besökaren genom och lätt ovanför landskapet. Spångens upphöjning ovan marken skapar en effekt både visuellt och emotionellt. Kanten mot det existerande landskapet och avtrycket från det nya blir tydligt. Besökaren rör sig en bit ovan landskapet och betraktar det landskap som han/hon rör sig igenom. Upplevelsen förändras utefter linjen beroende på landskapets struktur, vegetation, rumslighet och årstid.

Spångens form och uttryck skapar ett motstånd mot det existerande landskap samtidigt som det tar hänsyn. Korten kanten viker av för stora träd och gräset tillåts växa upp mellan träplankorna på spången.

CIRKELN

Cirkelns form, material och upplevelse

Cirkeln ligger i skärningspunkten mellan de båda linjerna och kopplar ihop dessa. Linjen skapar en cirkulär promenad genom ett utsnitt av landskapet och leder ut till linjerna och det övriga landskapet. Cirkeln är placerad vid områdets huvudattraktion för turismen, kalkbrottet, med dess möjligheter för sol och bad. Cirkeln adderar en upplevelse till de existerande upplevelsena, då besökaren kan vandra ut över kalkbrottet och vattenspegeln och in genom skogen och under tallkronorna. Cirkeln förlänger säsongen för turismen, då den blir en attraktion som fungerar året runt. Från cirkeln kan landskapet betraktas och upplevas i större grad än tidigare.

Cirkeln består av kortenstål. När den går ut över kalkbrottets 4,5m höga kant finns ett 1,10m högt räcke på var sida. Ute över vattnet öppnas siktlinjen upp och besökaren kan blicka ut över hela kalkbrottet. Himlen speglas i kalkbrottets vattenyta och olika uttryck skapas beroende av väder och årstid.

Detaljplan, spången genom tallskogen

Detaljplan, mötet mellan linjen och cirkeln

Detaljplan, cirkel och bänk

Spång ut mot kusten och havet

Tallskog

Strandkant

Alvar

Nivå vattenyta + 4,5 m

Flytbrygga

Spång/trappan ner i vattnet

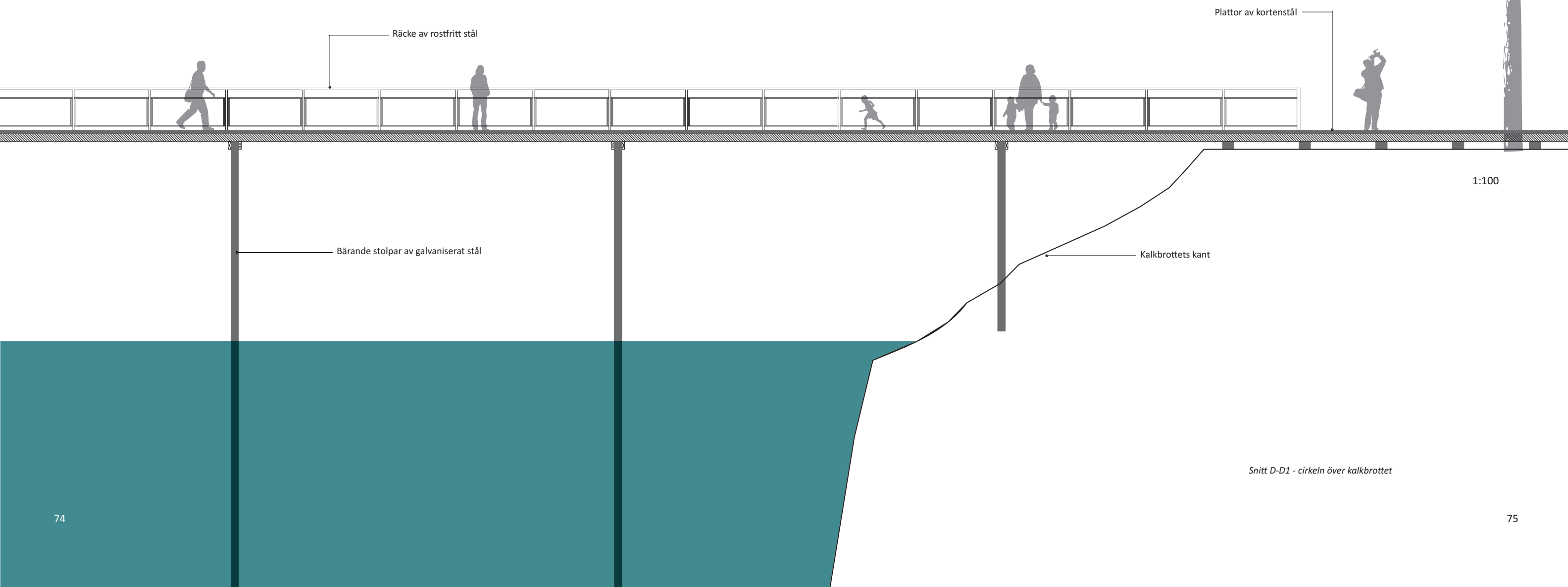
10m 20m

1:1500 ↑

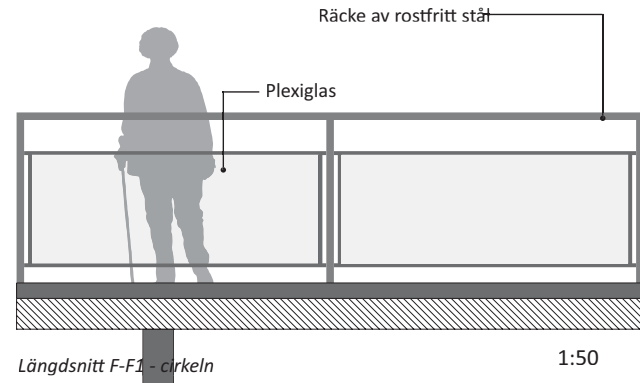
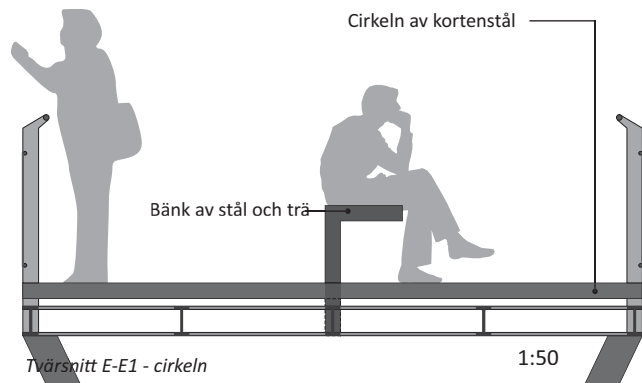
DETALJER CIRKELN

Cirkeln ut över kalkbrottet

När cirkeln släpper marknivån och går ut över kalkbrottets höga kant befinner sig besökaren ovanför landskapet och vattenytan. Ett 1,10m högt räcke på båda sidor skapar ett skydd. Räcket består av rostfritt stål och transparenta plexiglasskivor för att maximera vyn och upplevelsen. Promenaden ut över brottet bjuder på utsikt och kontakt med både himmel och vatten.

DETALJER CIRKELN

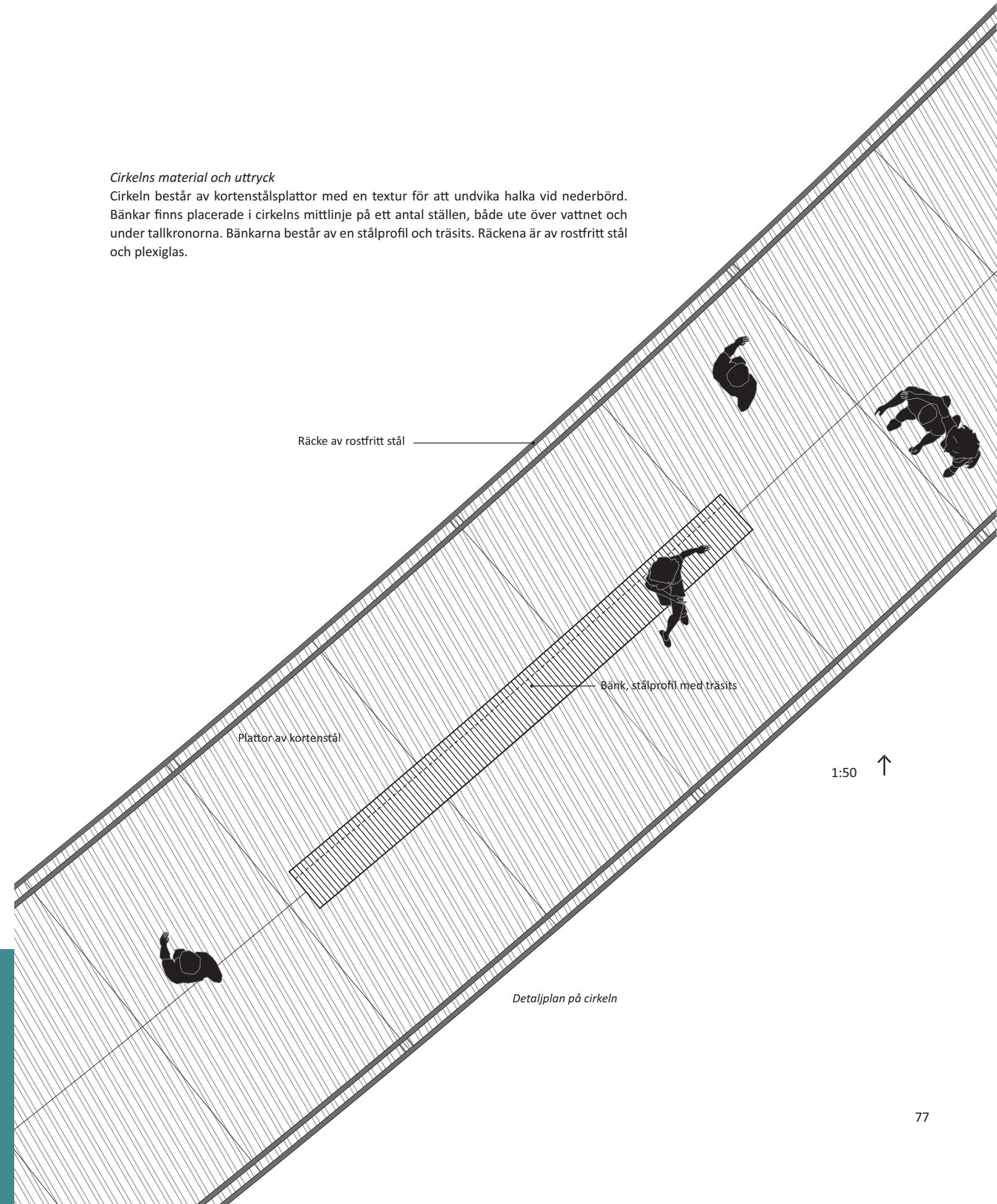

Bärande stolpar av galvaniserat stål

Vattenyta kalkbrottet + 4,5m

Cirkeln material och uttryck

Cirkeln består av kortenstålsplattor med en textur för att undvika halka vid nederbörd. Bänkar finns placerade i cirkeln mittlinje på ett antal ställen, både ute över vattnet och under tallkronorna. Bänkarna består av en stålprofil och träsisits. Räckena är av rostfritt stål och plexiglas.

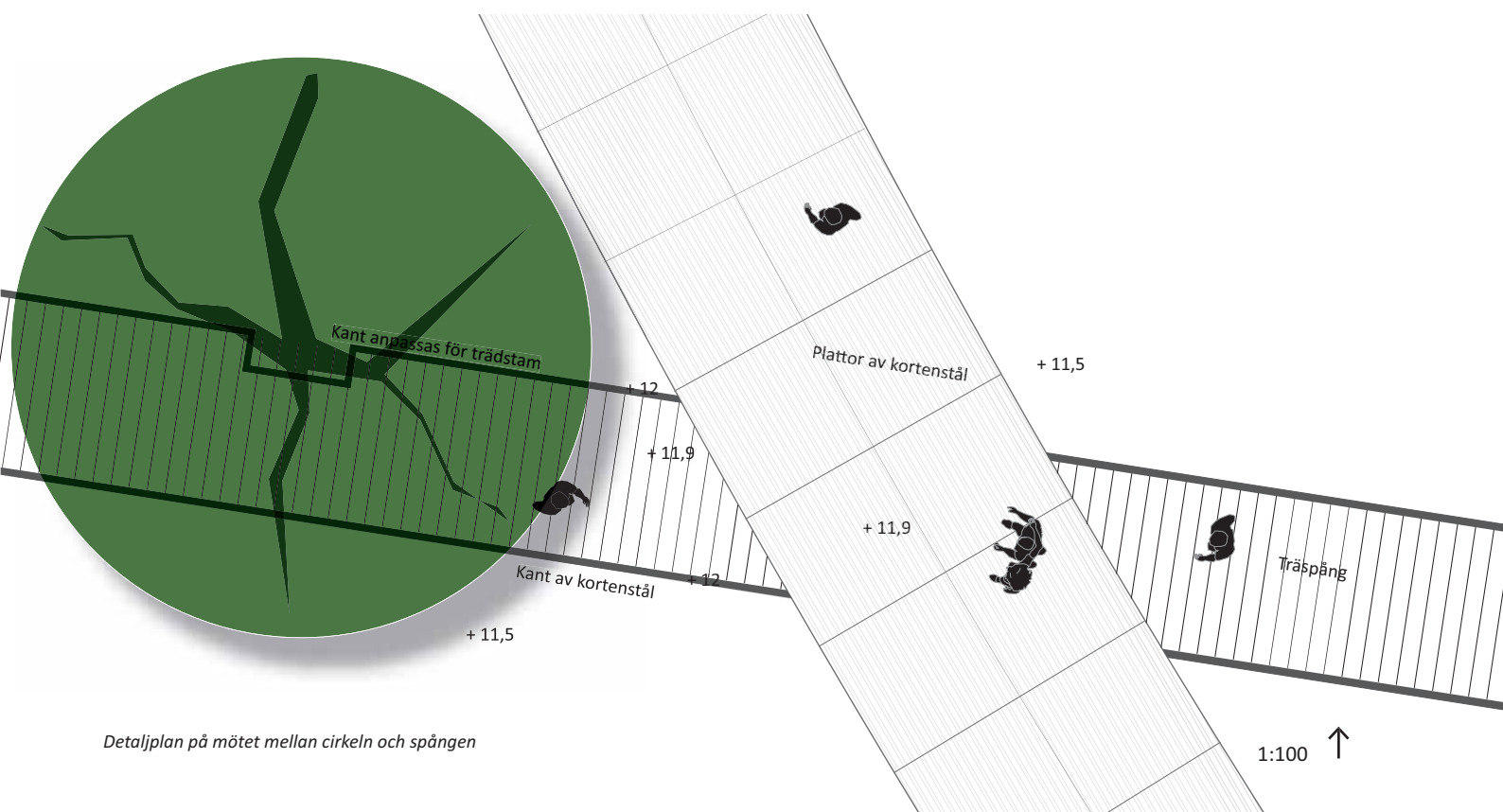
DETALJER CIRKELN

Mötet mellan cirkeln och linjerna

På två ställen möter cirkeln spångarna. Här skapas ett materialbyte som markerar elementens olika riktning och betydelse. Cirkeln består helt av kortenstål. Spångens kanter som även de består av korten slutar där de möter cirkeln och känslan blir att spången löper under cirkeln som är det överordnade elementet i landskapet.

Cirkeln genom tallskogen (motstående sida)

I tallskogen skapar cirkeln en annan upplevelse än när den går ut över vattnet. Här befinner sig besökaren under tallkronorna och tillsammans med trädstammarna bildas ett tydligt rum där ljus och skugga skiftar med väder.

Detaljplan på mötet mellan cirkeln och spången

Tvärsnitt G-G1 - cirkeln genom tallskogen

Cirkelns upplevelse

Kollaget visar hur cirkeln av kortenstål tar besökaren på en promenad ut över kalkbrottets höga kant. Besökaren befinner sig ovan vattenspegeln och har full kontakt med himlen. Cirkeln adderar en upplevelse och för besökaren närmare landskapet. Cirkeln blir en passage genom ett utsnitt av landskapet samtidigt som den fungerar som en uppehållsplats.

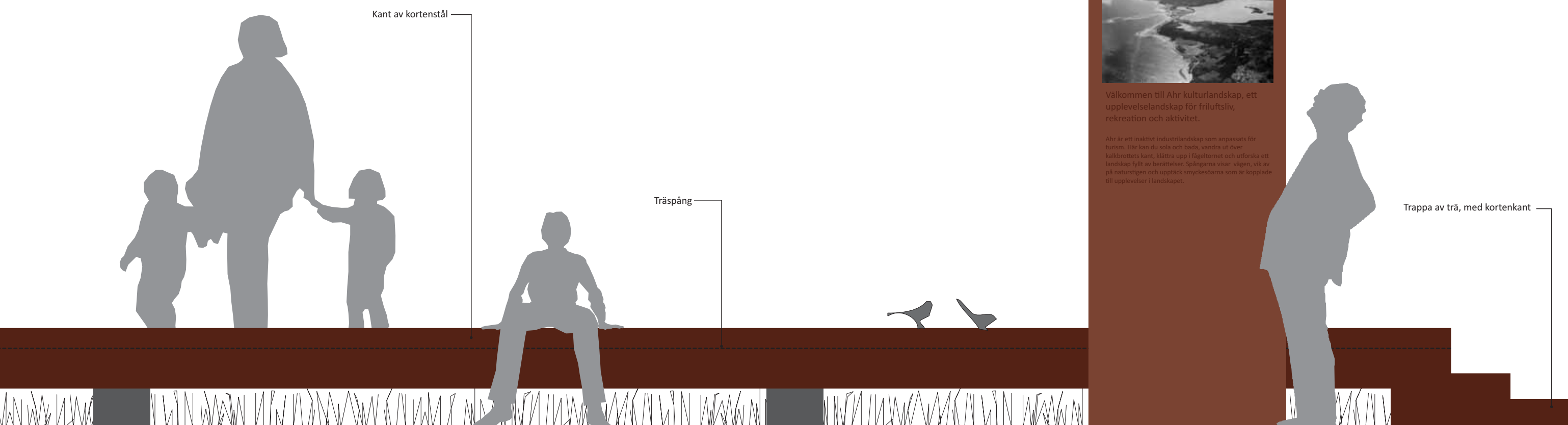
Cirkeln förlänger säsongen för turismen vid kalkbrottet, som annars är koncentrerad till sommarmånaderna med sol och bad. Cirkeln skapar en upplevelse och attraktion året runt.

SMYCKESÖN ENTRÉN

Entréns form, material och upplevelse

En entreskylt och ny gångväg in mot området markerar och välkomnar till det nya upplevelselandskapet. Entreskylten består även den av kortenstål. En kort text och karta över området visar upplevelselandskapet, den struktur och de element som är kopplade till det. Gångvägen leder direkt ut i kalkbrottet.

AHR KULTURLANDSKAP

Välkommen till Ahr kulturlandskap, ett upplevelselandskap för friluftsliv, rekreation och aktivitet.

Ahr är ett inaktivt industrilandskap som anpassats för turism. Här kan du sola och bada, vandra ut över kalkbrottets kant, klättra upp i fågeltornet och utforska ett landskap fyllt av berättelser. Spångarna visar vägen, vik av på naturstigen och upptäck smyckesöarna som är kopplade till upplevelser i landskapet.

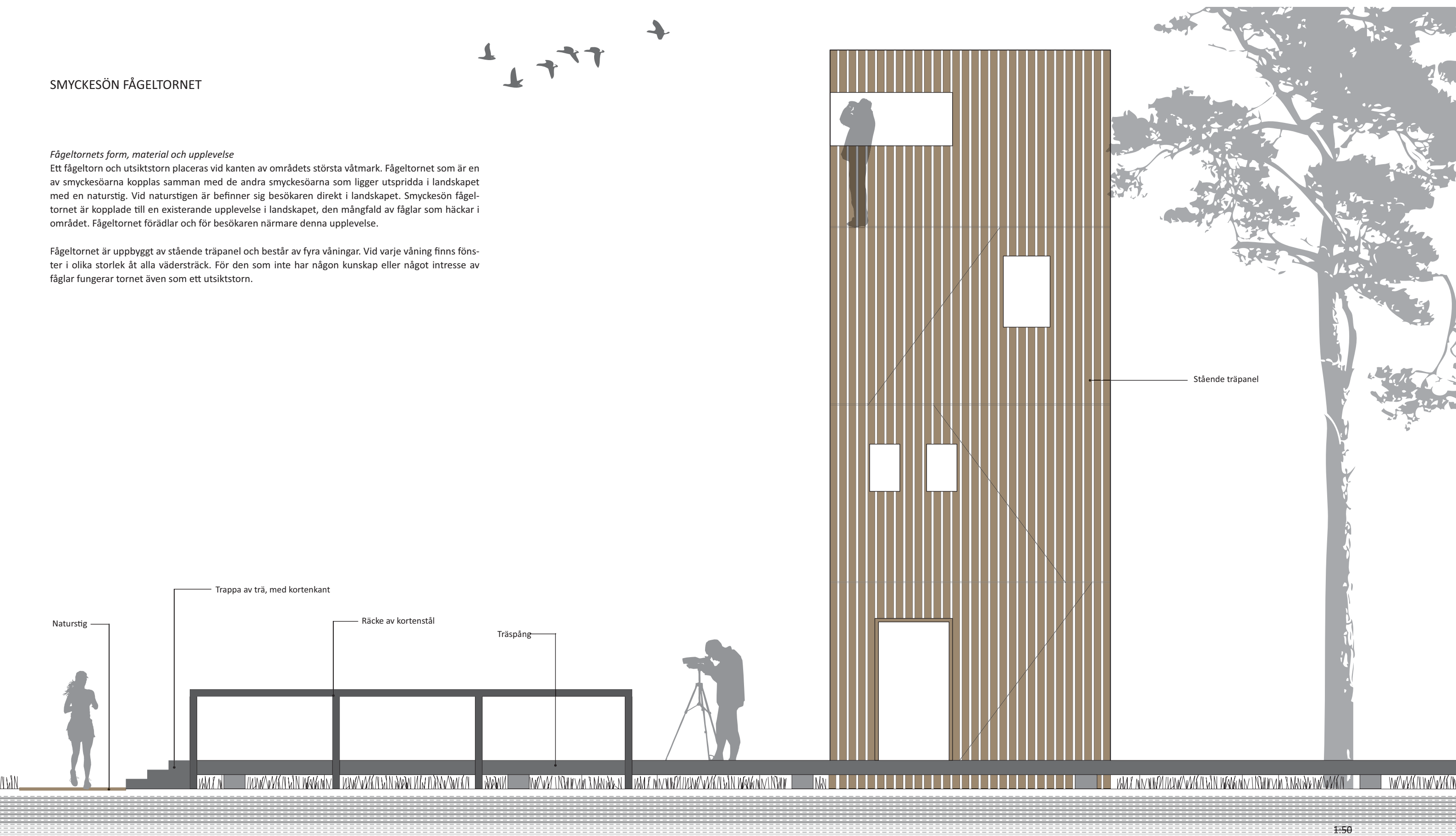
1:20

SMYCKESÖN FÅGELTORNET

Fågeltornets form, material och upplevelse

Ett fågeltorn och utsiktstorn placeras vid kanten av områdets största våtmark. Fågeltornet som är en av smyckesöarna kopplas samman med de andra smyckesöarna som ligger utspridda i landskapet med en naturstig. Vid naturstigen är besökaren direkt i landskapet. Smyckesön fågeltornet är kopplade till en existerande upplevelse i landskapet, den mångfald av fåglar som häckar i området. Fågeltornet förädlar och för besökaren närmare denna upplevelse.

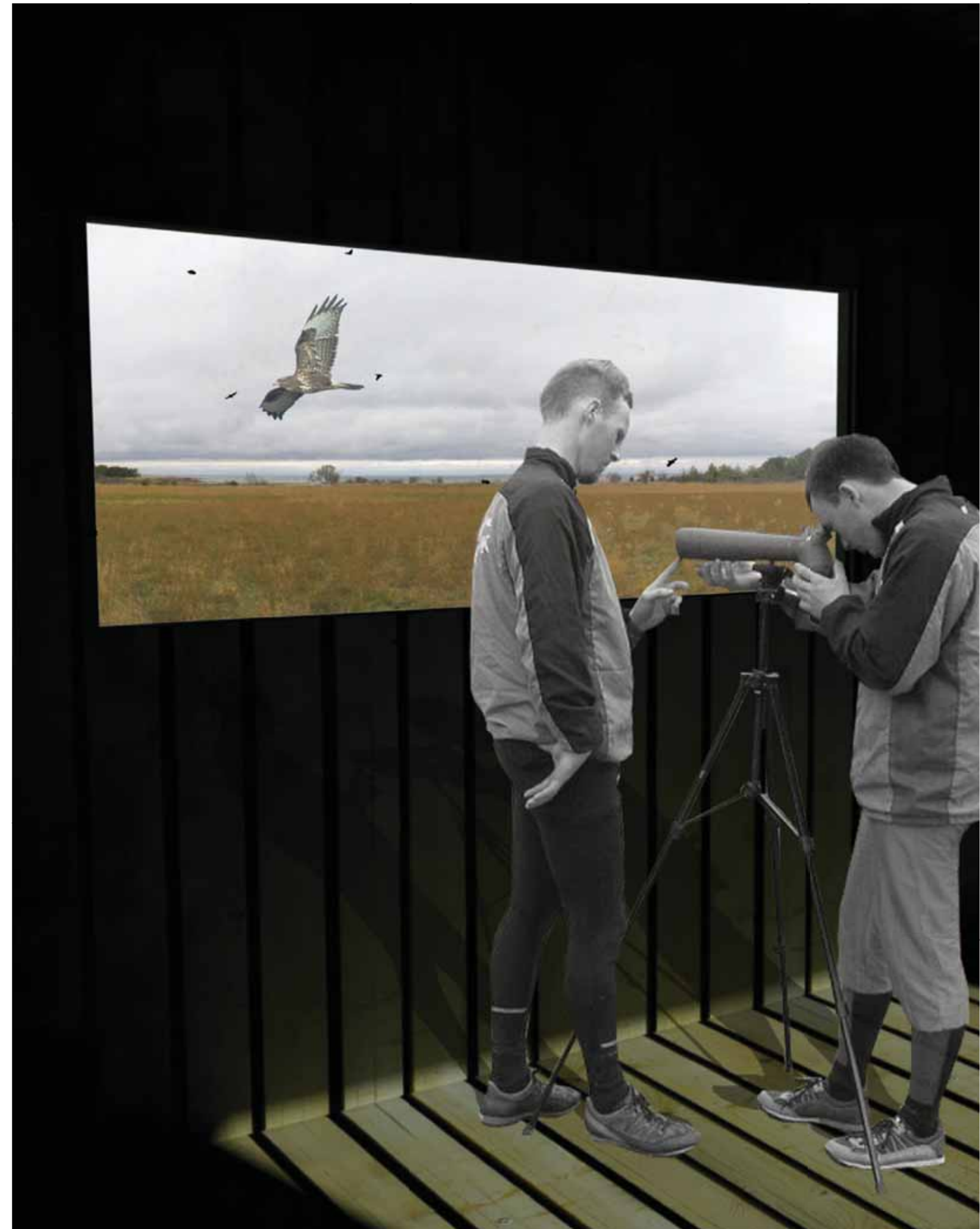
Fågeltornet är uppbyggt av stående träpanel och består av fyra våningar. Vid varje våning finns fönster i olika storlek åt alla vädersträck. För den som inte har någon kunskap eller något intresse av fåglar fungerar tornet även som ett utsiktstorn.

Fågeltornets upplevelse

Kollaget visar hur besökare befinner sig inuti fågeltornet och blickar ut över alvaren, kusten och havet. Fönstret möjliggör fågelskådning samtidigt som den skapar en ram och panoramavy mot landskapet.

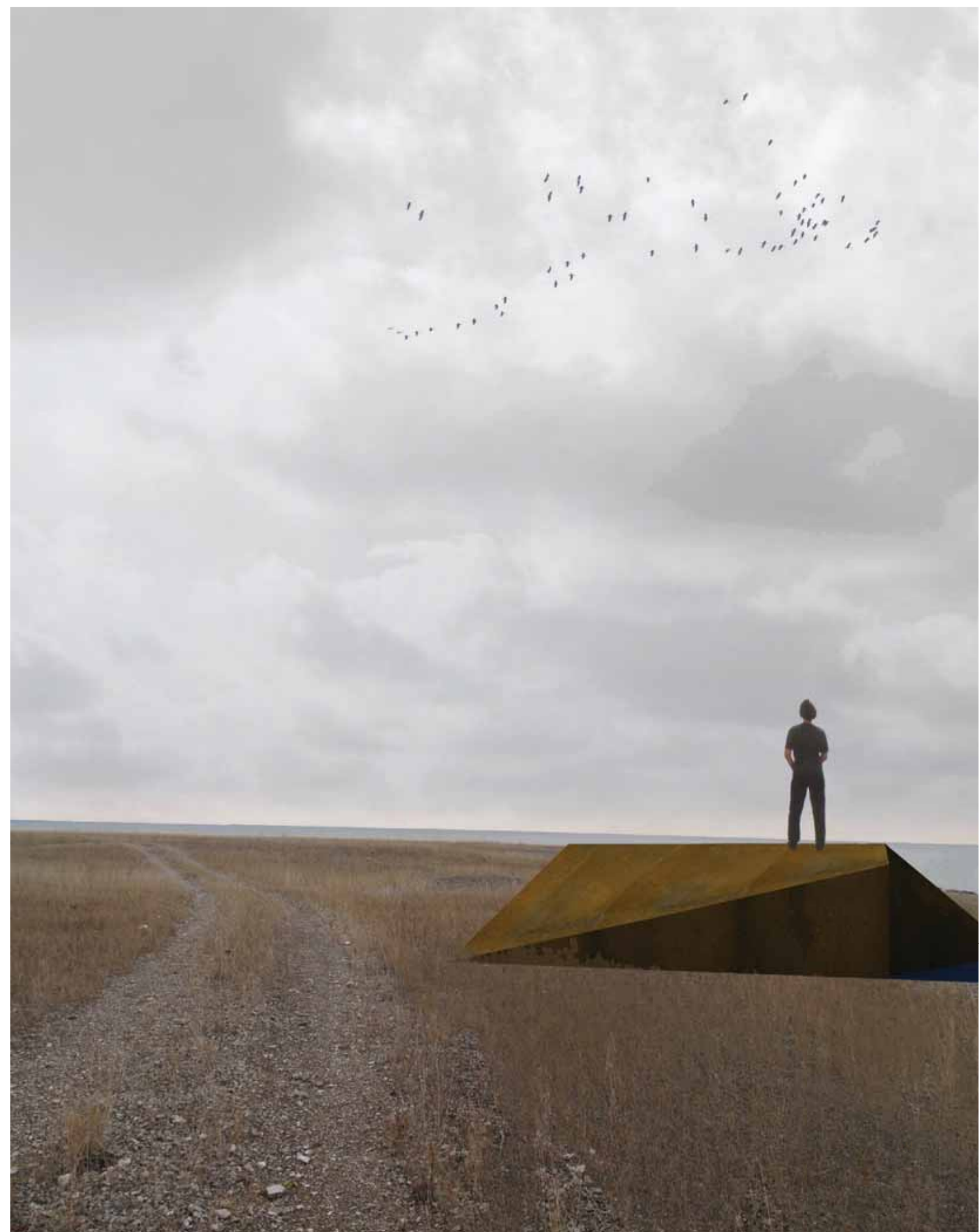
Öppningarna åt alla vädersträck gör att ljuset hela tiden släpps in i byggnaden och skapar ett spel i ljus och skugga.

SMYCKESÖN UTSIKTEN

Utsiktens upplevelse

Kollaget visar smyckesön Utsikten som ligger placerad längst ut på kuststräckans udde. Den består av en korteninstallation och fungerar som möbel, läplats och utkiksplats. En naturstig leder fram till Utsikten, som markerar och förstärker upplevelsen av det existerande landskapet. Smyckesön blir en destination i landskapet, en plats att samlas vid eller ensam kliva upp på för att njuta av och betrakta landskapet.

DISKUSSION

Framtidens landskap

Mitt förslag hanterar en transformation av landskapet vid Ahr, där användningen går från att vara produktionsbaserad till upplevelsebaserad. Transformationen utspelar sig mellan gammalt och nytt och resultatet innebär att ett nytt lager adderas i landskapet. Tillsammans uppfyller de en ny funktion, med utgångspunkt i dagens samhälle och den moderna människans krav.

Min önskan har varit att förhålla mig till landskapets utveckling på ett mer dynamiskt sätt än hur vi många gånger väljer att betrakta det idag. Jag har velat hitta en väg framåt mellan de skydd och bevaringsåtgärder som finns i landskapet utan att för den delen sudda ut historiska spår. Det är viktigt att komma ihåg att skydd och bevaringsåtgärder i landskapet också är en typ av påverkan från människan. I det fallet handlar det om att sudda ut spåren från nutiden. Vårt sätt att betrakta och använda landskapet kommer skifta om och om igen. Det som anses vara fult och värdelöst idag kommer kanske att anses vara exotiskt och spännande i framtiden. Bondesamhällets pittoreska liv är för många storstads-människor höjden av ett idylliskt liv och på flera håll kan vi se hur 1900-talets förfallna industrimiljöer rustas upp, transformeras och attraherar nya besökare. Samma industrimiljöer som för ett tiotal år sedan ansågs groteska och fula och som vi helst bara ville glömma bort.

Det här visar att vi måste se på landskapet i ett längre perspektiv och fundera över hur vi kan bevara ett föränderligt landskap, där nutidens landskap finns med i framtidens. De landskap vi värderar högt idag och väljer att bevara är kanske inte de samma som värderas högt i framtiden. Frågan är om det överhuvudtaget går att hägna in natur- och kulturvärden och skilja ut ett utsnitt av landskapet från sin omgivning? På vilket sätt påverkar vi landskapet med det ingrepp som naturreservatet är? Människans avtryck i det öppna landskapet har under en längre period uppfattats som något fult, avvikande och onaturligt. Medan införandet av ett naturreservat ofta ses som något rent, fint och hänsynsfullt. I själva verket är båda ett avtryck från den moderna människans behov, men med olika betydelser. I vilken grad ska vi låta männis-

kans avtryck påverka ett landskap i förhållande till naturens egna processer och i vilken grad ska naturens processer styra människans användning av landskapet?

Arbetet har mest hanterat den övergripande strukturen i landskapet och hur den påverkar och interagerar med det existerande. Men det är också viktigt att den övergripande strukturen hanterar och tar hänsyn till landskapet som livsmiljö för flora och fauna. Vår tids estetiska uppfattning är att våran omgivning ska vara rik och mångfaldig. Vi vill gärna möta de djur och växter som vi ser på tv och läser om i böcker i verkligheten. Men för att allmänheten och inte bara de som har stor vana av att vistas i det öppna landskapet ska kunna uppleva detta krävs en viss anpassning. Frågan är hur denna anpassning ska planeras och formges? Och hur hantearar skiftningen i användningen av landskapet de människor som bor och försörjer sig på produktion i landskapet. Ska det nya öppna landskapet endast anpassas för den moderna stadsmänniskan? Det kan uppfattas som märkligt och rent av provocerande av de människor som bor och arbetar på landsbygden att dra en stig rakt genom betesmarker och forma om det som våra förfäder skapat genom hårt arbete. Vissa inom naturskyddsföreningar tycker det är märkligt att lägga till arkitektoniska element i naturlandskapet (som i många fall är ett kulturlandskap). Uppfattningen är att människan utgör ett hot mot naturen och att arkitekturen hör hemma i staden. Å andra sidan kan vi se att nya besöksnäringar på landsbygden skapar nya möjligheter till försörjning, vilket innebär att fler kan fortsätta vara bosatta i glesbygden. Här uppstår en ny typ av samspel mellan stad och landsbygd.

Arkitektur i det öppna landskapet

Mitt syfte med arbetet har varit att förena natur, kultur, rekreation och tillgänglighet genom arkitektur. Frågeställningen för arbetet har varit hur landskapet vid Ahr kan förmedlas och tillgängliggöras genom gestaltning. När vi pratar om arkitektur i samband med naturreservat eller nationalparker associerar de flesta kanske till naturrum. Naturrum som är en byggnad med information, utställningar och broschyrer ska fungera som en port till naturen och bidra med

kunskap om det specifika området. Frågan är då om det finns någon speciell arkitektur som hör hemma i det öppna landskapet, eller om det är helt beroende av plats och situation? Det har förts diskussioner om den typ av arkitektur de moderna naturrummen representerar. Vissa påstår att den inte hör hemma i det öppna landskapet och att de tar udden av det naturliga rummet. Även här vill jag välja att se problemet på ett mer dynamiskt sätt än bara valet mellan byggnadsarkitektur eller ej i samband med naturreservat. Arkitekturen kan vara mycket mer än en byggnad. För mig handlar inte arkitektur om antingen stad eller land, natur eller kultur, om byggnad, gata eller park eller om en specifik stil, utan om att lösa problem på ett överaskande sätt.

Gestaltningsförslaget

I mitt förslag försöker jag tänja på gränserna för vad ett naturrum kan vara. Väggarna och taket plockas bort och golvet dras ut och bryts upp. Himlen blir till tak, träden till väggar och marken till golv. Istället för att placera en byggnad i landskapet, där besökaren går in för att läsa om och titta på bilder från området låter jag en arkitektonisk struktur leda besökaren genom landskapet. På så sätt skapar det här förslaget ett landskap som talar i sig själv. Målet är att den kontakten och interaktionen med landskapet skapar en starkare upplevelse och förmedling av området.

Besökaren styrs i viss grad genom landskapet, men genom att arbeta med olika skikt av tillgänglighet finns möjligheter att upptäcka landskapet på egen hand. Förslagets tre lager visar dessa olika skikt och hur de skapar olika effekter i landskapet. Linjerna, cirkeln och smykesöarna med naturstigen skapar en växelverkan mellan att betrakta landskapet och att vara i landskapet. Den här växelverkan öppnar upp för olika typer av besökare och förhoppningen är att de kan mötas på vägen. Spångarna skapar en hög grad av tillgänglighet till landskapet både i en fysisk och mental betraktelse. Den som är ovan vid att vistas i det öppna landskapet kan träda upp på spången och låta sig ledas genom landskapets skiftningar. Härifrån betraktar besökaren landskapet. Vid ett flertal platser möter spångarna

naturstigen och besökaren kan välja att stiga av spången och gå ut på naturstigen. Naturstigen slingrar sig igenom landskapet och stöter på de smykesöar som ligger utplacerade i området. På naturstigen befinner sig besökaren direkt i landskapet. Smykesöarna fungerar likt smycken, då de förädlar och förstärker upplevelsen av det existerande strukturerna. Vid smykesöarna kan besökaren träda in, upp, genom och över landskapet på ett sätt som inte var möjligt innan. Nya vinklar och vyer för att betrakta landskapet öppnas upp.

I den här bemärkelsen vänder förslaget tillbaka till 1800-talets landskap, där besökaren betraktar landskapet utifrån en vy i termer av skönhetsvärden. Här är landskapet fyllt av berättelser och känslor både från igår och idag, med plats för drömmar om framtiden.

REFLEKTION

I början av arbetet antar jag att landskapet vid Ahr inte utnyttjar sin potential fullt ut med hänsyn till turismen. Jag menar att landskapets tillgänglighet och förmedling skulle kunna utvecklas och förstärkas genom gestaltning. Jag påstår även att vårt sätt att betrakta landskapets utveckling inte är dynamiskt nog och att det många gånger enbart handlar om alternativen bevaring och skydd eller utveckling och därmed rivning av det existerande. Det har redan skett en viss förskjutning i detta sätt att betrakta det öppna landskapets utveckling. Kommuner, länsstyrelser, riksantikvarieämbete och organisationer som Europeiska landskapskonventionen har sedan några år tillbaka tagit upp frågan om hur vi ska behandla och vad vi ska ha det öppna landskapet till. Det finns en önskan om att nyttja och transformera landskapet för nya användningsområden.

Arbetet har till stor del kommit att handla om människans förhållande till landskapet, hur användningen och betraktelsen varierat och hur vi ska förhålla oss till detta i framtiden. Jag hade önskat att jag vidare kunnat undersöka hur denna skiftning i användningen har påverkat och påverkar flora och fauna. Detta för att inte bara se på det ur ett hållbart samhällsperspektiv utan även ett hållbart ekologiskt perspektiv, då dessa är beroende av varandra. Ett tredje perspektiv som bör diskuteras är ekonomin.

Det är min förhoppning att Gotlands kommun, länsstyrelsen på Gotland och KALK-projektet tillsammans vågar göra en satsning och utveckla den typ av turism som pilotprojektet vid Ahr står för. Turism i det öppna landskapet är inte direkt vinstgivande som de vattenland och temparker vi kan se på övriga delar av ön. Här betalar turisterna en summa för inträde och upplevelsen är i större grad styrd och planerad än den i det öppna landskapet. Pengarna kan användas för underhåll, marknadsföring och utveckling. I fallet vid Ahr är det svårt att se några direkta resultat i förhållande till ekonomi. Min uppfattning är att det i det långa loppet är lönsamt för kommunerna att satsa på den här typen av utveckling av landskap. Genom att skapa ett tillgängligt och attraktivt landskap som grund för turismen

finns möjligheter att detta kan generera andra utvecklingsprojekt i anknytning till området.

Länsstyrelsens övergripande vision med sitt program Utveckla natur- och kulturturismen är att Gotlands unika natur- och kulturvärden om tio år bidrar till öns hållbara tillväxt. För att detta ska bli möjligt krävs att kommunen och länsstyrelsen ser till både ekonomiska, sociala och ekologiska aspekter ur ett hållbart perspektiv när de planerar för framtidens landskap. De måste se på stad och landsbygd som en helhet, som ingår i samma ekosystem.

Landskapet igår

Landskapet idag

Landskapet imorgon

KÄLLHÄNVISNINGAR

PUBLICERAT MATERIAL

Anfeldt-Møllerup, Merete: "Hvad skal vi så med det Danske landskabet?" Artikel i "Byplannyt nr 5, 2007

Bråtå, Hans Olav: "Kulturlandskap, kunnskap og planlegging", Norsk institutt for by- og regionsforskning 1997

Braae, Ellen: Genbrug: "Et nyt urbanistisk paradigme?" Från boken "Fortiden for tiden – Genbrugs-kultur og kulturgenbrug i dag, 1:a upplagan Arkitektskolans forlag 2007

Braae, Ellen: "Konvertering av ruinøse landskaber" Arkitektskolans forlag, 2004

Hjernqvist, Björn: "Kalkbrott på Gotland förr och nu" Artikel i tidsskriften "Natur på Gotland nr2, 2007

Kloth Jens och Lovén Ulf: "Gotlands natur- en reseguide" Läns museet på Gotland, 2001

Länsstyrelsen Gotlands län: "Utveckla natur- och kulturturismen!", Länsstyrelsen Gotlands län, 2007

Länsstyrelsen Gotlands län: "Bildande av naturreservatet Bästeträsk, Fleringe socken, Gotlands kommun", Länsstyrelsen Gotlands län, 2001

Löfgren, Orvar: "Människan i naturen" Från boken "Den kultiverade människan", Gleerups 1980

Naturvårdsverket: "Riksintresse för naturvård", Naturvårdsverket 2005

Naturvårdsverket: "Naturreservat i Sverige", Naturvårdsverket 2001

Naturvårdsverket: "Nationalparksplan för Sverige – Långsiktig plan", Naturvårdsverket 2008

Naturvårdsverket: "Svenskt naturskydd hundra år", Naturvårdsverket 2009

Riksantikvarieämbetet: "Samverkan för kunskapsutveckling – omvärldsanalys 2007", Riksantikvarieämbetet 2007

Saltzman, Katarina: "Inget landskap är en ö – dialektik och praktik i öländska landskap", Nordic Academic Press 2001

Stahlschmidt, Per: "Metoder til landskabsanalyse – kortlægning af stedets karakter og potentiale", Forlaget Grønt miljø 2001

Statens planverk: "Gotlandskusten- översiktsplan för naturvård och friluftsliv", Statens planverk rapport 9, 1971

Stadsbyggnadskontoret Gotland: "Etapp, information från stadsbyggnadskontoret", Stadsbyggnadskontoret Gotland, 2009

The Countryside Agency and Scottish natural heritage: "Landscape character assessment – Guidance for England and Scotland" The Countryside Agency and Scottish natural heritage, 2002

OPUBLICERAT MATERIAL

Institut for by & landskab: Megatrend: turisme tekst, Kompendie Arkitektskolan i Århus, 2006

WEBB

K-K stiftelsen, Drivkrafter för nya näringar: www.kks.se (09.07.14)

Nasjonale kulturnettverk for kulturlandskap: www.kulturlandskapsnettverk.museum.no (09.10.20).

Naturvårdsverket: www.naturvardsverket.se (10.02.26)

Nordkalk: www.nordkalk.se (10.01.14)

Turismvetenskap: www.turismvetenskap.blogspot.com (10.01.15)

Gotland info: www.gotland.info (10.01.27)

MUNTliga KÄLLOR

Poul Bergensen: Samtal på Gotland 09.10.21

BILDMATERIAL

Alla bilder är fotograferade av Lina Andersson om inte annat anges

KARTOR

Sveriges geologiska undersökning: Jordartskartan, generell undersökning, SGU 2009

Lantmäteriets digitala kartbibliotek: Marktäckningskarta, Lantmäteriet, 2009